

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет міжнародних відносин і права

Кафедра германської філології та перекладознавства

КВАЛІФІКАЦІЙНА ДИПЛОМНА РОБОТА

магістр

освітній рівень

Галузь знань 03 Гуманітарні науки

Шифр і назва галузі знань

Спеціальність 035 Філологія

Шифр і назва галузі знань

Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно)

на тему: **АНГЛОМОВНА ТЕРМІНОЛОГІЯ СФЕРИ
ОХОРОНИ КОРДОНУ: СТРУКТУРНО-
СЕМАНТИЧНИЙ ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ
АСПЕКТИ**

Шифр

Виконала:

студентка 2 курсу, групи ФПАмз-24-1

Підпис

Д. Ю. Івашкова

Керівник:

д. пед. наук, професор

Підпис

Є. В. Долинський

Гарант ОПП

д. філол. наук, професор

Підпис

Ю. П. Бойко

До захисту допускаю:

Зав. кафедри проф. Долинський Є. В.

«   » 2025 р.

Хмельницький, 2025

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет міжнародних відносин і права

Кафедра германської філології та перекладознавства

КВАЛІФІКАЦІЙНА ДИПЛОМНА РОБОТА

магістр

освітній рівень

Галузь знань _____ 03 Гуманітарні науки _____
Шифр і назва галузі знань

Спеціальність _____ 035 Філологія _____
Шифр і назва галузі знань

Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно)

на тему: **АНГЛОМОВНА ТЕРМІНОЛОГІЯ СФЕРИ ОХОРОНИ
КОРДОНУ: СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ ТА
ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТИ**

Шифр 24070

Виконала:

студентка 2 курсу, групи ФПАмз-24-1

_____

Д. Ю. Івашкова

Підпис

Керівник:

д. пед. наук, професор

_____

Є. В. Долинський

Підпис

Гарант ОПП

д. філол. наук, професор

_____

Ю. П. Бойко

Підпис

До захисту допускаю:

Зав. кафедри проф. Долинський Є. В.

« _____ » _____ 2025 р.

Хмельницький, 2025

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
KHMELNYTSKY NATIONAL UNIVERSITY
Department of Germanic Philology and Translation Studies

Master Degree Thesis in Philology and Translation Studies

under the title: “English-language terminology of the border protection sphere:
structural-semantic and translation aspects”

Group FPAmz- 24

Education programme:

Germanic Philology and Translation Studies:

English and Second Foreign Language

Majoring 035 Philology

Daria IVASHKOVA

Research advisor:

Ye. V. Dolynskyi, Prof.,

Doctor of Pedagogical Sciences

Khmelnytsky,

2025

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет	<u>Міжнародних відносин і права</u>
Кафедра	<u>Германської філології та перекладознавства</u>
Рівень вищої освіти	<u>Другий (магістерський)</u>
Галузь знань	<u>03 гуманітарні науки</u>
Спеціальність	<u>035 Філологія</u>
Освітня програма	<u>Германська філологія та перекладознавство: перша – англійська мова, друга – німецька</u>

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
Юлія БОЙКО
« 07 » лютого 2025 року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ ДИПЛОМНУ РОБОТУ МАГІСТРА

Івашкова Дар'я Юріївна

1. Тема роботи: Англійська термінологія сфери охорони кордону: структурно-семантичний та перекладацький аспекти

2. Керівник роботи: Євген Долинський, доктор педагогічних наук, професор
Затверджено наказом ректора університету від « 25 08 2025 р. № 65

Термін подання студентом роботи на кафедру 15 грудня 2025 р.

3. Вихідні дані до роботи:

Об'єктом наукового дослідження є сучасна англійська прикордонна термінологія.

Предметом наукового дослідження є структурно-семантичні та функціональні характеристики англійських термінів сфери охорони кордону, а також перекладацькі стратегії й лексичні трансформації їх відтворення українською мовою.

Матеріал дослідження – корпус англійських та українськомовних термінологічних одиниць сфери охорони державного кордону, дібраних методом суцільної вибірки з нормативно-правових, методичних та аналітичних документів міжнародного й національного рівнів.

4. Перелік питань, які потрібно розробити:

1. Охарактеризувати прикордонну сферу як інституційне середовище функціонування англійської термінології.

2. Здійснити словотвірний аналіз англійських прикордонних термінів, визначивши основні моделі їх утворення.

3. Проаналізувати структурно-семантичні особливості англійської прикордонної терміносистеми та основні моделі термінотворення.

4. Дослідити роль аббревіації та семантичних механізмів у формуванні сучасної прикордонної термінології.

5. Визначити лексичні трансформації та перекладацькі стратегії, що застосовуються під час перекладу прикордонних термінів з англійської мови українською.

5. Дата видачі завдання 10 лютого 2025 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН І ГРАФІК ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ МАГІСТРА

Назва етапів написання Дипломної роботи	Терміни виконання етапів роботи	Примітка
Опрацювання літератури за темою	10 лютого – 10 березня 2025 року	<i>виконано</i>
Написання теоретичного розділу роботи (розділ 1)	10 березня – 10 квітня 2025 року	<i>виконано</i>
Презентація теоретичного розділу на науковому семінарі/конференції (виступ)	10– 11 квітня 2025 року	<i>виконано</i>
Підбір фактичного матеріалу за темою дослідження для практичного розділу	14 квітня – 14 травня 2025 року	<i>виконано</i>
Написання практичного розділу роботи	До 10 червня 2025 року	<i>виконано</i>
Оформлення та подання чорнового варіанту дипломної роботи керівнику	10 червня 2025 року	<i>виконано</i>
Попередній захист кваліфікаційної роботи	13 червня 2025 року	<i>виконано</i>
Захист переддипломної практики	10 листопада 2025 року	<i>виконано</i>
Перевірка на нормоконтроль та антиплагіат	24 листопада по 1 грудня 2025 року	<i>виконано</i>
Обговорення кваліфікаційної магістерської роботи на кафедрі	3 5 по 8 грудня 2025 року	<i>виконано</i>
Подання кінцевого варіанту дипломної роботи на кафедру	15 грудня 2025 року	<i>виконано</i>
Захист дипломної роботи магістра	23 грудня – 30 грудня 2025 року	<i>виконано</i>

Здобувач _____

Дар'я ІВАШКОВА

Керівник роботи _____

Євген ДОЛИНСЬКИЙ

**ВІДГУК НАУКОВОГО КЕРІВНИКА
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА З ФІЛОЛОГІЇ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА**

**Студента II курсу групи ФПам-24-1
Факультету міжнародних відносин і права
спеціальності 035 Філологія, спеціалізації 035.041 Германські мови та літератури (переклад
включно), перша – англійська, освітньо-професійної програми «Германська філологія та
перекладознавство: англійська мова та друга іноземна мова»**

Івашкова Дар'я Юріївна
(ПІБ студента)

**за темою АНГЛОМОВНА ТЕРМІНОЛОГІЯ СФЕРИ ОХОРОНИ КОРДОНУ:
СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТИ**

Відповідність кваліфікаційної роботи нормативним вимогам (необхідне позначити Vaбо +)		
1.	Наявність основних структурних компонентів роботи	___5___ усі компоненти присутні ___4___ один компонент відсутній ___3___ декілька компонентів відсутні
2.	Відповідність оформлення роботи, посилань і переліку використаних джерел нормативним вимогам	___5___ повна відповідність ___4___ незначні помилки в оформленні ___3___ оформлення неправильне
3.	Відповідність побудови Вступу нормативним вимогам	___5___ повна відповідність ___4___ відповідність неповна ___3___ не відповідає вимогам
4.	Відповідність огляду наукової літератури та використання методологічної бази дослідження нормативним вимогам	___5___ повна відповідність ___4___ відповідність неповна ___3___ не відповідає вимогам
5.	Відповідність теоретичної частини дослідження заявленій меті та завданням	___5___ повна відповідність ___4___ відповідність неповна ___3___ не відповідає вимогам
6.	Відповідність практичної частини дослідження нормативним вимогам	___5___ повна відповідність ___4___ відповідність неповна ___3___ не відповідає вимогам
7.	Відповідність висновків результатам теоретичної та практичної складових дослідження	___5___ повна відповідність ___5___ відповідність неповна ___3___ не відповідає вимогам
8.	Актуальність, новизна, теоретична та практична цінність дослідження як компоненти якісної освіти в межах цілей сталого розвитку	___5___ повна відповідність ___5___ відповідність неповна ___3___ не відповідає вимогам
РАЗОМ: 24-40		40

Особиста думка керівника: Магістерська робота присвячена дослідженню англомовної термінології сфери охорони кордону в структурно-семантичному та перекладацькому аспектах, що є актуальним напрямом сучасного мовознавства та перекладознавства. Актуальність теми зумовлена зростанням ролі міжнародної співпраці у сфері прикордонної безпеки та необхідністю уніфікованого й адекватного перекладу спеціальної термінології.

У процесі виконання магістерської роботи здобувач продемонстрував належний рівень теоретичної підготовки, уміння працювати з фаховою літературою, нормативними документами та автентичними англомовними джерелами. Мета і завдання дослідження сформульовані чітко та логічно реалізовані в структурі роботи.

Автор здійснив ґрунтовний аналіз структурних і семантичних особливостей англомовних термінів сфери охорони кордону, виокремив основні моделі термінотворення, а також дослідив найпоширеніші перекладацькі стратегії та прийоми їх відтворення українською мовою. Практична частина роботи характеризується системністю та прикладною спрямованістю, а наведені приклади є доречними та переконливими.

Магістерська робота виконана самостійно, у встановлені терміни, з дотриманням вимог щодо структури, змісту та оформлення кваліфікаційних робіт. Здобувач відповідально ставився до рекомендацій наукового керівника, своєчасно вносив необхідні правки та виявляв зацікавленість у поглибленні дослідження.

Результати дослідження свідчать про сформовані навички наукової роботи, аналітичне мислення та здатність застосовувати теоретичні знання на практиці.

Магістерська робота **«Англомовна термінологія сфери охорони кордону: структурно-семантичний та перекладацький аспекти»** відповідає чинним вимогам до магістерських кваліфікаційних робіт і може бути рекомендована до захисту, а її автор заслуговує на присудження освітнього ступеня магістра.

Кваліфікаційна робота Івашкової Д. Ю. може бути
(ПІБ студента)

рекомендована до захисту Долинським Є. В.
(підпис керівника)(Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

« ____ » _____ 2025 рік

**РЕЦЕНЗІЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА
З ФІЛОЛОГІЇ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА**

Студентки II курсу групи ФПамз-24-1

Факультету міжнародних відносин і права

спеціальності 035 Філологія, спеціалізації 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська, освітньо-професійної програми «Германська філологія та перекладознавство: англійська мова та друга іноземна мова»

Дар'ї ІВАШКОВОЇ

(ПІБ студента)

за темою: **АНГЛОМОВНА ТЕРМІНОЛОГІЯ СФЕРИ ОХОРОНИ КОРДОНУ:
СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТИ**

	Критерії	Оцінка в балах
1.	Наявність основних компонентів структури роботи: ЗМІСТ: ВСТУП: РОЗДІЛ 1; РОЗДІЛ 2; ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ; ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ; ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ; ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ; ДОДАТКИ – <i>максимум 5 балів</i> (усі компоненти присутні – 5, один компонент відсутній – 4, декілька компонентів відсутні – 3)	5
2.	Відповідність оформлення роботи, посилань і переліку використаних джерел нормативним вимогам до кваліфікаційної дипломної роботи – <i>максимум 5 балів</i> (повна відповідність – 5, незначні помилки в оформленні – 4, значні помилки в оформленні – 3)	5
3.	Відповідність побудови Вступу нормативним вимогам – <i>максимум 5 балів</i> (повна відповідність – 5, поодинокі огріхи стилістичного характеру; порушення структури Вступу та несуттєві помилки у формулюваннях – 4; суттєві помилки у формулюваннях – 3)	5
4.	Відповідність огляду наукової літератури нормативним вимогам (наявність наукових джерел за останні 10 років, з них 30% зарубіжні джерела; описана методологічна база дослідження, що використовується в дослідженні; виокремлено ілюстративний та довідковий матеріал) – <i>максимум 5 балів</i> (повна відповідність – 5, несуттєві помилки у формулюваннях, недостатня кількість проаналізованих іноземних джерел (мін. 30%) – 4, відсутні праці наукового керівника або членів кафедри ГФП – 3)	5
5.	Відповідність теоретичної частини дослідження заявленій меті та поставленим завданням – <i>максимум 5 балів</i> (повна відповідність: всебічний аналіз об'єкта дослідження, критичний огляд наукової літ-ри; висновки до розділу – 5, несуттєві огріхи структурного характеру, несуттєві помилки при аналізі фактичного матеріалу – 4, відсутність власного погляду на здійснений критичний огляд наукових джерел – 3)	5
6.	Відповідність практичної частини дослідження нормативним вимогам – <i>максимум 5 балів</i> (повна відповідність: аналіз предмета дослідження; підтвердження/спростування гіпотези дослідження; використання статистичних методів для верифікації результатів дослідження; наукова новизна отриманих результатів – 5, несуттєві огріхи стилістичного та структурного характеру, несуттєві помилки при перекладі фактичного матеріалу – 4, суттєві помилки при перекладі й аналізі фактичного матеріалу – 3)	5
7.	Відповідність Висновків результатам теоретичної та практичної складових дослідження; актуальність, новизна, теоретична та практична цінність дослідження як компоненти якісної освіти в межах цілей сталого розвитку – <i>максимум 5 балів</i> (повна відповідність – 5, несуттєві огріхи стилістичного характеру, неповне висвітлення результатів дослідження – 4, часткове висвітлення результатів дослідження – 3)	5
Разом	Мін 21- макс 35	35

Висновок: рецензована магістерська дипломна робота відповідає всім вимогам, які ставляться до робіт такого рівня, є актуальною, виконана в рамках когнітивно-дискурсивної парадигми, має зв'язок із загальнонауковою тематикою кафедри германської філології та перекладознавства, містить елементи новизни, має теоретичну цінність та практичну значущість. Об'єкт та предмет досліджено повністю.

Кваліфікаційна дипломна робота може бути допущена до захисту для отримання другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціалізацією 035.041 «Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська».

Усього набрано балів: 35

Начальник кафедри іноземних мов
Національної академії
Державної прикордонної служби України
імені Б. Хмельницького (військова частина 9960)
доктор педагогічних наук, професор,
полковник

«26» серпня 2025 року

Ігор БЛОЩИНСЬКИЙ

Підпис засвідчую
Начальник відділення контролю
та документального забезпечення
«26» 12 2024 р.

Анотація

В умовах міжнародної співпраці та інтеграції України до європейських структур англійська термінологія у сфері прикордонної служби набуває особливого значення. Використання іноземних термінів забезпечує точність і однозначність професійної комунікації, проте водночас створює труднощі у перекладі та семантичній адаптації за відсутності усталених еквівалентів. Іноземні терміни охоплюють назви процедур, посад, технічних засобів, правових категорій і операційних процесів (border control, risk analysis, integrated border management тощо) і функціонують як прямі запозичення, аббревіатури або кальковані відповідники. Це обумовлює потребу у уніфікації та стандартизації термінології та визначає актуальність дослідження структурно-семантичних особливостей англійських термінів, їх перекладу та застосування у міжкультурній професійній комунікації.

Ключові слова: англійська термінологія, сфера охорони кордону, прикордонна термінологія, структурно-семантичний аналіз, переклад термінів, англо-український переклад, перекладацькі стратегії, терміносистема, професійний дискурс, спеціальна лексика.

In the context of international cooperation and Ukraine's integration into European structures, English-language terminology in the field of border protection is gaining particular importance. The use of foreign terms ensures accuracy and unambiguity in professional communication; however, at the same time, it creates difficulties in translation and semantic adaptation due to the lack of well-established equivalents. Foreign terms cover the names of procedures, positions, technical means, legal categories, and operational processes (such as border control, risk analysis, integrated border management, etc.) and function as direct borrowings, abbreviations, or calqued equivalents. This determines the need for unification and standardization of terminology and substantiates the relevance of studying the structural-semantic features of English-language terms, their translation, and their application in intercultural professional communication.

Key words: English-language terminology, border protection sphere, border terminology, structural-semantic analysis, term translation, English-Ukrainian translation, translation strategies, terminological system, professional discourse, specialized vocabulary.

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ВИВЧЕННЯ ПРИКОРДОННОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ.....	11
1.1. Державна прикордонна служби України як сфера функціонування галузевої термінології.....	11
1.1.1. Тексти документів прикордонної сфери як царина вивчення термінологічних одиниць.....	14
1.2. Структурний аналіз англійських прикордонних термінів	17
1.3. Дериваційний аналіз англійських прикордонних термінів.....	21
1.4. Шляхи поповнення лексичного складу англійської прикордонної терміносистеми.....	26
1.4.1. Засоби масової інформації як джерело поповнення лексичного складу прикордонних термінів.....	34
Висновки до розділу 1.....	39
РОЗДІЛ 2. ІНТЕРПРЕТАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ ПРИКОРДОННОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В СТРУКТУРНО- СЕМАНТИЧНОМУ ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКОМУ АСПЕКТАХ.....	41
2.1. Структурно-семантичне поле англійської прикордонної термінології.....	41
2.1.1. Структурно-семантичні відношення англійської прикордонної термінології.....	46
2.2. Абревіація як лінгвістична особливість в прикордонній терміносистемі.....	53
2.3. Семантичний спосіб творення термінів.....	61
2.4. Лексичні трансформації в перекладі прикордонної термінології з англійської мови українською.....	66
Висновки до розділу 2.....	72
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	75
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	80
ДОДАТКИ.....	88

ВСТУП

В умовах міжнародної співпраці та інтеграції України до європейських структур англomовна термінологія у сфері прикордонної служби набуває особливого значення. Використання іноземних термінів забезпечує точність і однозначність професійної комунікації, проте водночас створює труднощі у перекладі та семантичній адаптації за відсутності усталених еквівалентів.

Іноземні терміни охоплюють назви процедур, посад, технічних засобів, правових категорій і операційних процесів (*border control, risk analysis, integrated border management* тощо) і функціонують як прямі запозичення, аббревіатури або кальковані відповідники. Це обумовлює потребу у уніфікації та стандартизації термінології та визначає актуальність дослідження структурно-семантичних особливостей англomовних термінів, їх перекладу та застосування у міжкультурній професійній комунікації.

Вчені, що вивчали проблему дослідження. Проблематика запозичень та функціонування термінів у спеціалізованих сферах привертала увагу багатьох лінгвістів. Так, О. В. Овадюк визначає запозичення як процес, у результаті якого в мові з'являється і закріплюється певний іншомовний елемент, що слугує джерелом нових коренів і словотворчих одиниць [25]. Аїно Ніклас-Салмінен підкреслює, що запозичення сприяють формуванню нових основних лексичних одиниць у мові-реципієнті, не використовуючи вже наявних словотворчих елементів [57].

Дослідження інтернаціоналізмів у мовознавстві представлено працями Т. Р. Кіак, яка відмежовує інтернаціоналізми від простих запозичень, наголошуючи, що вони функціонують принаймні у трьох неспоріднених мовах [10]. Вивчення структурно-семантичних та лексико-семантичних особливостей термінів здійснювали З. Б. Куделько, А. С. Д'яков, Фогель А. Б. та інші, застосовуючи компонентний, словотвірний та дефініційний аналіз [10; 37]. Загалом, ці дослідження заклали теоретичну базу для аналізу англomовної

прикордонної термінології, її запозичень, структурних моделей і семантичної організації.

Актуальність дослідження. Особливої актуальності набуває перекладацький аспект дослідження, оскільки відсутність усталених відповідників, варіативність перекладу та семантична нестабільність окремих термінів можуть призводити до неоднозначного тлумачення фахових текстів і ускладнювати професійну комунікацію. У цьому зв'язку постає необхідність розроблення науково обґрунтованих підходів до перекладу англomовної прикордонної термінології, а також створення спеціалізованих термінологічних словників і лексикографічних посібників, що сприятимуть уніфікації та стандартизації терміносистеми.

Таким чином, обрана тема є актуальною як у науковому, так і в прикладному вимірах, оскільки поєднує аналіз мовних, перекладацьких та соціально-комунікативних аспектів функціонування англomовної термінології сфери охорони кордону в сучасних умовах.

Методологічна база дипломної роботи ґрунтується на комплексному застосуванні сучасних лінгвістичних підходів і методів аналізу термінології, що дозволяє досліджувати структурно-семантичні та перекладацькі особливості англomовних термінів прикордонної сфери. Основу складають структурний та семантичний підходи, а також методи словотвірного, морфологічного, етимологічного, дефініційного, компонентного та опозиційного аналізу, що забезпечують детальне вивчення будови термінів, механізмів їх творення, джерел походження та лексико-семантичних відношень між ними.

Сучасні українські дослідники приділяли значну увагу вивченню прикордонної терміносистеми з різних лінгвістичних позицій. *О. В. Янковець* [44; 45] висвітлювала питання лексико-семантичних відношень між термінами, їхню класифікацію та функціонування у спеціальних текстах. *І. Г. Блощинський* [6; 7] аналізував особливості функціонування спеціальної лексики у прикордонних текстах та проблеми її адекватного відтворення в професійній комунікації. *Р. І. Дудок* [14] розглядав терміни як елементи терміносистеми, що

формують систему наукових понять і забезпечують їхню логіко-семантичну організацію. *О. В. Татаровська* та *Л. В. Цвяк* [54] досліджували структурно-семантичні властивості прикордонної термінології, зокрема класифікацію термінів за морфологічними і семантичними ознаками. *Т. О. Правдун* [27] зосереджувалася на словотвірному аналізі та механізмах творення нових термінів у прикордонній сфері. *О. М. Герасімова* [9] приділяла увагу етимологічному аналізу прикордонних термінів та їхньому запозиченню з інших мов.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дана робота присвячена аналізу структурно-семантичних та перекладацьких аспектів термінології сфери охорони кордону з англійської мови на українську. Магістерське дослідження тісно пов'язане з науковою тематикою кафедри германської філології та перекладознавства, а саме: «Проблеми лексико-граматичної семантики, прагматики та стилістики в когнітивно-дискурсивній парадигмі термінів сфери охорони кордону».

Об'єктом наукового дослідження є сучасна англійська прикордонна термінологія.

Предметом наукового дослідження є структурно-семантичні та функціональні характеристики англійських термінів сфери охорони кордону, а також перекладацькі стратегії й лексичні трансформації їх відтворення українською мовою.

Метою дипломної роботи є комплексний аналіз англійської термінології сфери охорони кордону з погляду її структурно-семантичних характеристик та особливостей перекладу українською мовою з урахуванням галузевої специфіки, міжнародних стандартів і перекладацьких трансформацій.

Для досягнення поставленої мети у роботі передбачено розв'язання таких завдань:

1. Охарактеризувати прикордонну сферу як інституційне середовище функціонування англійської термінології.

2. Здійснити словотвірний аналіз англійських прикордонних термінів, визначивши основні моделі їх утворення.
3. Проаналізувати структурно-семантичні особливості англійської прикордонної терміносистеми та основні моделі термінотворення.
4. Дослідити роль абревіації та семантичних механізмів у формуванні сучасної прикордонної термінології.
5. Визначити лексичні трансформації та перекладацькі стратегії, що застосовуються під час перекладу прикордонних термінів з англійської мови українською.

Матеріалом дослідження є корпус англомовних та українськомовних термінологічних одиниць сфери охорони державного кордону, дібраних методом суцільної вибірки з нормативно-правових, методичних та аналітичних документів міжнародного й національного рівнів. Основу корпусу становлять англомовні терміни з Шенгенського кодексу про кордони (Schengen Borders Code, 2016), звітних і аналітичних матеріалів Європейського агентства з охорони зовнішніх кордонів держав – членів Європейського Союзу (Frontex, 2012), документів Місії Європейського Союзу з прикордонної допомоги Молдові та Україні (EUBAM, 2013), Уніфікованої програми підготовки прикордонників Європейського Союзу (Common Core Curriculum, 2017), а також інструктивно-навчальних матеріалів Берегової охорони Сполучених Штатів Америки (United States Coast Guard Training Manuals, 2017).

З метою забезпечення перекладацького та зіставного аналізу до матеріалу дослідження також залучено українські нормативно-правові та відомчі джерела, зокрема Закон України «Про Державну прикордонну службу України», Закон України «Про державний кордон України», накази та інструкції Державної прикордонної служби України, а також офіційні українські переклади міжнародних договорів і конвенцій у сфері прикордонної безпеки. Залучення національних джерел дало змогу простежити відповідність англомовної термінології українській правовій та термінологічній традиції, а також визначити особливості перекладу й адаптації прикордонних термінів в

офіційно-правовому дискурсі прикордонної служби України, а також офіційні українські переклади міжнародних договорів і конвенцій у сфері прикордонної безпеки. Залучення національних джерел дало змогу простежити відповідність англomовної термінології українській правовій та термінологічній традиції, а також визначити особливості перекладу й адаптації прикордонних термінів в офіційно-правовому дискурсі.

Методи дослідження. Дослідження англomовної термінології сфери охорони кордону ґрунтується на комплексному застосуванні взаємопов'язаних загальнонаукових і спеціальних лінгвістичних методів, що дало змогу всебічно проаналізувати структурно-семантичні та перекладацькі особливості терміносистеми. На різних етапах дослідження використано такі методи: *словотвірний аналіз* – для виявлення основних моделей утворення англійських прикордонних термінів; *етимологічний аналіз* – для з'ясування джерел походження та шляхів формування термінологічних одиниць; *аналіз за безпосередніми складниками* – для розчленування складних і багатокомпонентних термінів на структурні елементи; *компонентний аналіз* – для встановлення семантичної структури терміна через систему елементарних значеннєвих компонентів; *дефініційний аналіз* – для дослідження словникових і нормативних визначень прикордонних термінів; *семантичний аналіз* – для виявлення особливостей значення та функціонування термінів у професійному дискурсі.

З метою дослідження перекладацького аспекту також застосовано *порівняльно-перекладний аналіз*, який дав змогу визначити типові лексичні трансформації та стратегії відтворення англomовної прикордонної термінології українською мовою. *Контекстуальний аналіз* використано для вивчення функціонування термінів у текстах нормативно-правових та методичних документів прикордонної сфери.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному аналізі англomовної термінології сфери охорони кордону з урахуванням її структурно-семантичних і функціональних особливостей у поєднанні з перекладацьким

аспектом. У роботі вперше систематизовано продуктивні словотвірні моделі прикордонних термінів та визначено рівень їхньої продуктивності в сучасному професійному дискурсі. Здійснено семантичну класифікацію англомовних прикордонних термінів відповідно до їхніх концептуальних значень і сформовано структурно-семантичне поле прикордонної терміносистеми. Окрему увагу приділено аналізу основних способів і лексичних трансформацій у перекладі англомовної прикордонної термінології українською мовою.

Основні положення, що виносяться на захист:

1. *Англомовна термінологія сфери охорони кордону* є складником професійного інституційного дискурсу, що функціонує в межах міжнародного та національного прикордонного права і характеризується високим рівнем стандартизації, формалізованості та термінологічної однозначності.

2. *Комунікативні ситуації прикордонного дискурсу*, зумовлені взаємодією державних інституцій, міжнародних організацій та посадових осіб прикордонних служб, визначають прагматичну спрямованість текстів нормативно-правового, аналітичного й інструктивного характеру.

3. *Структурно-семантична організація англійської прикордонної терміносистеми* відзначається домінуванням багатокомпонентних термінів, абрєвіацій та терміносполук, що відображають ієрархічну та функційну специфіку прикордонної діяльності.

4. *Спосіб перекладу прикордонних термінів українською мовою* безпосередньо залежить від їхньої структурної моделі, семантичної наповненості, етимології та рівня нормативної закріпленості в українському правовому дискурсі.

5. *Комплексний характер методики дослідження* забезпечується поєднанням структурно-семантичного та перекладацького аналізу, що реалізується на етапах передперекладного аналізу, власне перекладу та постперекладного осмислення термінологічних відповідників.

6. *Найбільш продуктивними способами перекладу англомовної прикордонної термінології* є використання усталених відповідників,

калькування, конкретизація, експлікація та транскодування, які забезпечують точність і нормативність відтворення термінів у текстах офіційно-правового характеру.

Теоретичне значення дослідження полягає в поглибленні положень теорії англо-українського перекладу в аспекті аналізу галузевої термінології сфери охорони кордону. Отримані результати розширюють уявлення про структурно-семантичну організацію спеціалізованих терміносистем та сприяють подальшому розвитку теоретичних засад перекладу офіційно-правових і безпекових текстів. Матеріали дослідження доповнюють положення часткової теорії військового та прикордонного перекладу, уточнюючи роль лексичних трансформацій і перекладацьких стратегій у відтворенні англomовної прикордонної термінології українською мовою.

Апробація роботи. Основні положення дослідження були апробовані на X Міжнародній студентській науковій конференції (з публікацією тез доповіді) «Теоретичне та практичне застосування результатів сучасної науки» 12 грудня 2025 м. Запоріжжя, Україна. В рамках участі, було опубліковано тези доповіді на тему: «Англomовна термінологія сфери охорони кордону: перекладацький аспект».

Структура роботи: робота складається із вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, переліку використаних джерел, додатків. Основний зміст дослідження викладено на – 79 с. Повний обсяг дослідження – 99 с.

У **вступі** визначається актуальність, мета та завдання дослідження, розкривається наукова новизна, теоретичне та практичне значення дослідження, зазначаються методи дослідження та використаний матеріал. У вступі обґрунтовано вибір теми дослідження.

У **першому розділі** під назвою «Теоретичне підґрунтя вивчення прикордонної терміносистеми» окреслено теоретичні засади дослідження англomовної термінології сфери охорони кордону в сучасній лінгвістиці та перекладознавстві. У розділі розглянуто Державну прикордонну службу

України як інституційну сферу функціонування галузевої термінології, а також охарактеризовано тексти документів прикордонної сфери як основне джерело формування й уживання термінологічних одиниць. Особливу увагу приділено словотвірному аналізу англійських прикордонних термінів, визначенню провідних моделей їх утворення та шляхів поповнення прикордонної терміносистеми. У розділі також підкреслено роль абрєвіації, запозичень і семантичних механізмів як характерних засобів розвитку сучасної англійської прикордонної термінології.

У другому розділі під назвою «Інтерпретація результатів дослідження англійської прикордонної термінології в лексико-семантичному та перекладацькому аспектах» описано структурно-семантичне поле англійської прикордонної термінології. У цьому розділі визначено структурно-семантичні відношення англійської прикордонної термінології. Зазначено, що абрєвіація є лінгвістичною особливістю в прикордонній терміносистемі. Проаналізовано семантичний спосіб творення термінів. Визначено основні лексичні трансформації в перекладі прикордонної термінології з англійської мови українською.

У загальних висновках наводяться результати проведеного дослідження та формулюються основні висновки виконаної роботи. Окреслено перспективи подальших розвідок.

Перелік використаних джерел нараховує 67 праць вітчизняних та зарубіжних науковців, джерела довідкової літератури, джерела ілюстративного матеріалу.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДґРУНТЯ ВИВЧЕННЯ ПРИКОРДОННОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ

1.1. Державна прикордонна служба України як сфера функціонування галузевої термінології

Спеціалізоване спілкування відрізняється від неспеціалізованого за двома критеріями: за типом тексту (усний чи письмовий) та за наявністю конкретної термінології. Використання стандартизованих термінів забезпечує ефективне спілкування між фахівцями.

У контексті інтеграції України в Європейську спільноту зростає роль Державної прикордонної служби України (ДПСУ), оскільки на неї покладаються завдання щодо забезпечення недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні.

Головною метою Державної прикордонної служби України (ДПСУ) є забезпечення ефективної реалізації державної політики у сфері безпеки державного кордону, охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні, впровадження європейських стандартів інтегрованого управління кордонами, а також деталізація виконання завдань Стратегії розвитку ДПСУ на поточний рік і досягнення очікуваних результатів її реалізації в короткостроковій перспективі [44].

До нормативно-правової бази, що регулює діяльність ДПСУ, належать: 1) Закони України; 2) Укази Президента України; 3) Постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України; 4) Міжнародні договори; 4) Накази Міністерства внутрішніх справ України та адміністрації ДПСУ.

Основними функціями Державної прикордонної служби України (ДПСУ) є:

- Охорона державного кордону України на суші, морі, річках, озерах та інших водоймах з метою недопущення незаконного зміщення лінії кордону,

забезпечення дотримання режиму державного кордону та прикордонного режиму;

- Здійснення прикордонного контролю та пропуску через державний кордон України осіб, транспортних засобів, вантажів та іншого майна у встановленому порядку, а також виявлення та припинення випадків їх незаконного переміщення;

- Охорона суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні та контроль за реалізацією прав і виконанням зобов'язань у цій зоні іншими державами, українськими та іноземними юридичними і фізичними особами, а також міжнародними організаціями.

До основних функцій Державної прикордонної служби України (ДПСУ) також належать:

- Ведення розвідувальної, інформаційно-аналітичної та оперативно-розшукової діяльності з метою забезпечення захисту державного кордону України, відповідно до законів України «Про розвідувальні органи України» та «Про оперативно-розшукову діяльність»;

- Участь у боротьбі з організованою злочинністю та протидія незаконній міграції на державному кордоні України та в межах контрольованих прикордонних районів;

- Здійснення заходів із боротьби з тероризмом, а також припинення діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань, організованих груп і злочинних організацій, що порушують порядок перетинання державного кордону України.

До функцій Державної прикордонної служби України (ДПСУ) належать також:

- Участь у здійсненні державної охорони місць постійного та тимчасового перебування Президента України та посадових осіб, визначених у Законі України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб» [45];

- Охорона закордонних дипломатичних установ України;

- Координація діяльності військових формувань та відповідних правоохоронних органів, пов'язаної із захистом державного кордону України, а також координація діяльності державних органів, які здійснюють різні види контролю при перетинанні державного кордону або беруть участь у забезпеченні режиму державного кордону, прикордонного режиму та режиму у пунктах пропуску через державний кордон України.

У своїй діяльності працівники Державної прикордонної служби України (ДПСУ) керуються такими *принципами*: 1) Законність; 2) Повага і дотримання прав та свобод людини і громадянина; 3) Позапартійність; 4) Безперервність діяльності; 5) Поєднання гласних, негласних та конспіративних форм і методів діяльності; 6) Єдиноначальність та колегіальність у розробці важливих рішень; 7) Взаємодія з органами державної влади, органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями під час виконання покладених на ДПСУ завдань; 8) Відкритість для демократичного цивільного контролю [26].

Отже, з огляду на функції, принципи діяльності та головну мету ДПСУ, англійська термінологія виступає ключовим інструментом міжкультурної комунікації в умовах євроінтеграції України. Знання відповідних спеціалізованих термінів значно підвищує ефективність спілкування на міжнародному рівні, зокрема під час офіційних зустрічей із представниками інших держав, а також у процесі перевірки документів у пунктах пропуску через державний кордон.

У цьому контексті особливого значення набуває використання іншомовної, насамперед англомовної, спеціальної термінології, яка активно функціонує у діяльності ДПСУ. Це зумовлено необхідністю взаємодії з міжнародними організаціями, прикордонними та правоохоронними відомствами інших держав, а також виконанням міжнародних угод і стандартів у сфері інтегрованого управління кордонами. Англійська мова виступає основним засобом професійної комунікації у документації Європейського Союзу, матеріалах FRONTEX, рекомендаціях Міжнародної організації з

міграції та інших міжнародних структур, що сприяє активному запозиченню англomовних термінів у прикордонний дискурс [44].

Іноземна термінологія у сфері прикордонної служби охоплює назви процедур, посад, технічних засобів, правових категорій та операційних процесів (наприклад, *border control, risk analysis, integrated border management, screening, profiling, document check*). Деякі терміни функціонують у вигляді прямих запозичень або абревіатур, інші – як кальковані або частково адаптовані відповідники українською мовою. Така термінологічна варіативність обумовлює необхідність уніфікації та стандартизації термінів, особливо у офіційно-ділових і нормативно-правових документах.

Використання іноземних термінів у професійному мовленні прикордонників забезпечує точність і однозначність комунікації, проте може створювати труднощі у сприйнятті та перекладі, особливо за відсутності усталених еквівалентів або чітких дефініцій. Це актуалізує проблему перекладацької інтерпретації іншомовних термінів, їх семантичної адаптації та функціонального узгодження з національною терміносистемою.

Отже, аналіз особливостей запозиченої термінології у сфері прикордонної служби є необхідною передумовою для дослідження механізмів перекладу та ефективного використання термінів у міжкультурній професійній комунікації.

1.1.1. Тексти документів прикордонної сфери як царина вивчення термінологічних одиниць

Вибірка термінів прикордонної сфери здійснювалася на основі текстів документів прикордонної сфери.

Передусім доцільно розглянути поняття «текст» у трактуванні відомих лінгвістів. Зокрема, у дискурсно-орієнтованих дослідженнях І. А. Бехта зазначає: «...поняття текст, яке існує у мовознавстві вже декілька десятиріч і не набуло чіткого визначення, у лінгвістиці вживають для позначення будь-якого

словесного відтинка довільної протяжності, що утворює єдине ціле... Текст – це не що інше, як мова у її реалізації» [4, с. 43].

Погоджуємося з позицією І. А. Бехти, що мінімальною одиницею процесу спілкування, яка несе осмислену інформацію, слід вважати текст як скопус висловлень, що включає денотативно-пропозиційну предметність та іллокутивну направленість двосторонньої комунікації.

Як підкреслює І. Антонович, текст можна визначати як смисл, що складається зі всієї сукупності інформативних компонентів, які формують процес мовної комунікації. Слово та речення, будучи номінативними одиницями мови, несуть значення, що відображають предмети й явища. Вони начебто повернуті у світ речей, оскільки їхній зміст служить позначенням предметів і явищ матеріального або духовного порядку [45].

Текст виступає одиницею спілкування, адже він звернений до людей, що визначає його семантику, тобто зміст комунікації. Семантику тексту можна розуміти як смисл, який інтегрує номінативний та комунікативний компоненти.

Як зазначають дослідники, інтерпретація семантики тексту не обмежується аналізом фактуальної ситуації або номінації подій; її завдання полягає у визначенні того смислу, який набуває текст у процесі спілкування. Іншими словами, текст передає інформацію не лише про предмети та явища, але й про людську діяльність [5, с. 100].

Термінологія є основним, але не єдиним прошарком лексики мови науки. Вона функціонує не ізольовано, а у взаємодії із загальноживаною лексикою. У будь-якому спеціальному тексті можна семантично розмежувати загальноживані слова та фахові терміни.

Основа такого розмежування полягає у співвідношенні слів із різними типами понять. Терміни завжди відображають спеціальні поняття, тоді як загальноживані слова пов'язані з неспеціальними поняттями. Як зауважує О. М. Іващишин, термін здатний реалізовувати термінологічне значення у спеціальному дискурсі та нетермінологічне або частково термінологічне значення у неспеціальному дискурсі [17].

Як зазначає С. І. Вовчанська, фаховий текст є ключовим засобом реалізації фахової мови, оскільки забезпечує накопичення та передачу спеціалізованої інформації, що характеризується конкретною модальністю та прагматичною спрямованістю [8]. І. В. Царьова визначає фаховий текст як мовленнєву реалізацію фахової мови [38, с. 14].

Фахові тексти не створюються для самоцілі; вони виступають як інструменти людської діяльності. Текст формує структурно-функціональну єдність і складається з кінцевої, упорядкованої кількості семантичних, прагматичних та синтаксично когерентних речень (тема тексту) або односкладних одиниць. Ці одиниці у вигляді комплексних мовних знаків відповідають комплексним висловлюванням у свідомості людини та комплексному стану речей у об'єктивній дійсності [38, с. 15].

У рамках дослідження були використані тексти документів прикордонної галузі, під якими розуміються матеріали з різних сфер прикордонної діяльності. До вибірки увійшли: 1) Шенгенський кодекс про кордони; 2) Звітні матеріали Європейського агентства з охорони зовнішніх кордонів країн-членів ЄС (FRONTEX, 2012); 3) Документи Місії Європейського Союзу з прикордонної допомоги Молдові та Україні (EUBAM, 2013); 4) Уніфікована програма підготовки прикордонників ЄС (Common Core Curriculum, 2017); 5) Інструкція з підготовки офіцерів Берегової охорони США (2000); 6) Методичні рекомендації щодо врегулювання ситуації з потоком мігрантів та біженців в аеропортах Європи (2014).

Ця вибірка охоплює різні аспекти прикордонної діяльності та забезпечила репрезентативність термінологічного матеріалу для подальшого аналізу.

Структурно-семантичний аналіз прикордонної термінології у фахових текстах дає змогу простежити типологію англійської прикордонної терміносистеми. Згідно з Р. І. Дудком, кожен термін функціонує у межах певної термінології, яка нашаровується на загальномовну систему понять, і набуває змісту лише як член конкретної терміносистеми [14, с. 67].

Терміни будь-якої науки реалізуються переважно у фахових текстах, які, за словами О. М. Ріба-Гринишиної, відображають професійну мову, охоплюють її лексичні, морфологічні та синтаксичні особливості, представлені логічно впорядкованою множиною термінологічних і загальнонавчаних лексичних одиниць, та виконують мовно-комунікативну функцію [30, с. 103].

Таким чином, прикордонні терміни становлять основу фахових текстів прикордонної сфери (нормативно-правових та міжвідомчих документів, звітів, інструкцій тощо). Разом із тим, кожен текст містить не лише терміни прикордонної сфери, а й терміни інших галузей, загальнонаукові одиниці та загальнонавчану лексику. На основі аналізу текстів прикордонної сфери була розроблена структурна класифікація англійських прикордонних термінів, а також досліджені їхні семантико-функціональні властивості.

1.2. Структурний аналіз англійських прикордонних термінів

На наступному етапі нашого дослідження здійснюємо структурний аналіз англійських прикордонних термінів, тому доцільним є комплексне застосування декількох методів.

Структурний підхід у дослідженні англійської прикордонної термінології застосовується для вивчення її внутрішньої організації. Цей підхід передбачає виділення груп термінологічних одиниць та їх класифікацію за морфологічними, структурними, тематичними й семантичними ознаками, а також визначення продуктивних словотвірних моделей англійських прикордонних термінів. Основною метою структурного методу є розкриття мови як цілісної функціональної системи, у якій елементи взаємопов'язані та організовані за чіткою системою мовних відношень.

Структурний метод дослідження англійської прикордонної терміносистеми ґрунтується на використанні низки взаємопов'язаних методів:

1. *Словотвірний аналіз* – дозволяє встановити механізм утворення терміна та його місце у словотвірній підсистемі мови.

2. *Етимологічний аналіз* – базується на визначенні джерела походження термінологічних одиниць.

3. *Морфологічний аналіз* – застосовується для визначення будови слова та його частиномовної належності у складі терміносистеми.

4. *Аналіз за безпосередніми складниками* – передбачає поступове членування мовної одиниці на елементи до того моменту, поки залишаються складники, що не підлягають подальшому розчленуванню.

5. *Компонентний аналіз* – використовується для встановлення структури значення слова як організованої сукупності елементарних змістових одиниць (сем) та для групування термінів у лексико-семантичні групи і підгрупи.

6. *Дефініційний і комплексний аналіз значення* – дозволяє визначити семантичні характеристики термінологічних одиниць прикордонної сфери та досліджувати лексико-семантичні відношення у терміносистемі.

7. *Семантичний аналіз* – полягає у детальному визначенні значення термінів з метою вивчення процесів метафоричного та метонімічного переносу значення, а також для виявлення відношень синонімії та антонімії, властивих досліджуваній терміносистемі [15].

Словотвірний аналіз термінів базується на моделюванні словотвірних процесів і полягає у виявленні та дослідженні синхронних словотвірних зв'язків у межах конкретної лексичної одиниці [24]. У нашому дослідженні цей метод застосовується для з'ясування структури похідних прикордонних термінів, визначення основних моделей термінотворення та оцінки їх продуктивності.

Комплексний аналіз структурної організації англійських прикордонних термінів та встановлення їхньої твірної бази здійснюється через словотвірний аналіз, що передбачає визначення зв'язку між похідними одиницями, їх словотвірним значенням і типом словотвору. Поєднання словотвірного аналізу з аналізом за безпосередніми складниками дозволяє виявити механізми формування термінів, уточнити моделі їхнього утворення та визначити

словотвірні елементи, що беруть участь у процесі термінотворення в прикордонній сфері.

Проведення такого аналізу також передбачає кілька прийомів:

1. *Класифікація термінологічних одиниць за кількістю компонентів.*

На цьому етапі дослідження встановлено, що більшість прикордонних термінологічних одиниць є синтаксичними конструкціями – дво-, три- або полікомпонентними. Однокомпонентні терміни становлять лише 7,5 % прикордонної терміносистеми, тоді як решта 92,5 % належить до термінів-словосполучень (ТС). Така закономірність пояснюється високими комбінаторними властивостями більшості термінологічних одиниць, що забезпечує їх здатність поєднуватися з іншими лексемами для утворення ТС.

Наприклад, словосполучення *risk of deportation* є стійкою термінологічною одиницею, що відзначається точністю, влучністю та стислістю, тому його класифікують як двокомпонентне ТС. У той же час термін *deportation* у деяких джерелах може вживатися ізольовано як однокомпонентний термін.

2. *Розподіл термінів-словосполучень за кількістю компонентів.* Серед усіх термінів-словосполучень проведено класифікацію за кількісним принципом на дво-, три- та полікомпонентні конструкції. Під полікомпонентними розуміються словосполучення, що містять чотири або більше компонентів. Всі підрахунки здійснені із застосуванням методу кількісного аналізу. Результати дослідження показали, що серед прикордонних ТС переважають двокомпонентні одиниці – їх зафіксовано 690, що становить 49 % від загальної кількості [33].

3. *Класифікація термінологічних одиниць на одноосновні терміни та композити.* Одноосновні терміни – це лексичні одиниці, які складаються з однієї основи і можуть бути похідними (утвореними афіксальним методом) або непохідними (що складаються лише з основи). Іноді одноосновні терміни ототожнюють з однокомпонентними, проте таке твердження є некоректним.

Одноосновні терміни можуть бути як однокомпонентними, так і входити до складу дво-, три- або полікомпонентних термінів-словосполучень.

Водночас *однокомпонентні одиниці* – це термінологічні одиниці, які складаються з однієї лексеми та не є словосполученнями.

Прикладами одноосновних англомовних термінів прикордонної сфери є: *de-escalation, enforcement, fleet, guard, humanitarian, immigrant, non-admission, offender, overstayer, rebel* та інші.

З них однокомпонентними є *overstayer* та *rebel*, решта входять до складу дво-, три- та полікомпонентних термінів-словосполучень: *de-escalation measures, drug enforcement operation, law enforcement activities, law enforcement detachment, law enforcement officer, drug enforcement operation, maritime law enforcement, fleet exercises, guard duty, maritime humanitarian and safety organization, illegal immigrant, apprehend the offender*.

Терміни-композиції у прикордонній терміносистемі функціонують за аналогічним принципом, що й одноосновні терміни: вони можуть вживатися як самостійно, так і у складі термінів-словосполучень. У процесі аналізу було виявлено 171 термін-композиція, що значно менше, ніж одноосновних – 84,4 % одноосновних проти 15,6 % композицій.

Далі терміни-композиції були розподілені на дві категорії залежно від кількості твірних основ: *двокомпонентні* та *трикомпонентні*. На цьому етапі застосовувався метод кількісного аналізу. Кожна основа, що входить до складу композиції, характеризується власними морфологічними ознаками, дериваційною структурою та семантичним значенням, що досліджувалися за допомогою структурно-семантичного та морфологічного аналізу.

4. *Класифікація одноосновних термінів на похідні та непохідні.* Основа слова – це його складова, яка несе лексичне значення та зберігається після відокремлення закінчення і словотворчого суфікса. *Твірна основа* слугує джерелом для утворення похідної основи. *Похідна основа* формуються на базі твірної та складаються з кореня і одного або кількох словотворчих афіксів [45].

Отже, структурний аналіз англійських прикордонних термінів засвідчив системний і багаторівневий характер досліджуваної терміносистеми. Комплексне застосування словотвірного, морфологічного, етимологічного, компонентного та семантичного методів дало змогу виявити продуктивні моделі термінотворення, встановити структурні типи термінологічних одиниць і простежити їхні кількісні співвідношення. Результати аналізу показали переважання термінів-словосполучень, зокрема двокомпонентних конструкцій, водночас одноосновні та композитні терміни відіграють важливу роль як базові елементи терміносистеми та активно функціонують у складі складних термінологічних структур.

1.3. Дериваційний аналіз англійських прикордонних термінів

Деривація – це процес утворення нових слів (дериватів) на основі існуючих за допомогою твірних афіксів або безафіксним способом [9, с. 60]. Дериваційні афікси (дериваційні морфеми) у поєднанні з коренем змінюють лексичне значення слова. Сукупність морфем у слові формує його морфемну будову [9, с. 5].

За функціональним призначенням афікси поділяються на:

- *словотворчі (дериваційні)* – ті, що утворюють нові слова;
- *граматичні* – формотворчі та словозмінні, що забезпечують

граматичні значення.

Для визначення морфемного складу англійських прикордонних термінів та послідовності словотворення застосовується аналіз за безпосередніми складниками. Він полягає у поступовому розчленуванні термінологічної одиниці на складники до моменту, коли залишаються нерозкладні елементи, які не підлягають подальшому членуванню.

Поєднання словотвірного аналізу та аналізу за безпосередніми складниками дозволяє детально вивчити механізми побудови термінологічних одиниць та їх дериваційні шляхи. Далі наведено приклад процесу деривації першого та другого ступеня.

Досліджуючи термінологічну одиницю *detection*, можна виділити наступні етапи її творення. До твірної основи *to detect* (виявляти) додається словотвірний суфікс *-ion*, в результаті чого утворюється похідний термін *detection* (виявлення), який за частиномовною належністю є іменником. Це приклад деривації першого ступеня, коли за допомогою одного дериваційного суфікса створюється похідний термін: (*detect(V)+ion=detection(n)*).

Суфікс *-ion* виконує функцію іменникового афікса.

Морфологічний підхід, що передбачає розкладання слова на складові частини, є важливим для аналізу будови англійських прикордонних термінів. Він дозволяє визначити частиномовну належність афіксів, використовуваних для утворення нових термінів, та віднести похідну одиницю до певної частини мови.

Семантичний аналіз досліджуваної лексеми дає змогу класифікувати словотвірні суфікси як *моносемантичні* або *полісемантичні*. У наведеному прикладі суфікс *-ion* є полісемантичним, оскільки може реалізовувати різні значення в різних лексичних контекстах [45].

Приклад деривації другого ступеня. Термін *mis-registered* (неправильно зареєстрований) утворений префіксально-суфіксальним способом і є результатом деривації другого ступеня.

На першому етапі до твірної основи *to register* (реєструвати) додається суфікс *-ed*, утворюючи похідний дієприкметник *registered* (зареєстрований). Це відповідає процесу *деривації першого ступеня*.

На другому етапі до отриманого дієприкметника додається моносемантичний префікс *mis-*, що призводить до утворення терміна *mis-registered*. Це і є прикладом *деривації другого ступеня*.

Схематично процес можна подати так:

1. *register + -ed = registered*
2. *registered + mis- = mis-registered* [42]

Чільне місце у дослідженні англійської прикордонної термінології займає *семантичний аналіз*. За його допомогою досліджуються семантичні механізми формування термінологічних одиниць, специфіка значення термінів і

словотвірних морфем, а також здійснюється спроба побудувати *лексико-семантичне поле англомовної прикордонної терміносистеми*.

Семантичний аналіз ґрунтується на вивченні значення термінологічних одиниць і тому невід’ємно поєднується з *дефініційним аналізом* (аналізом словникових дефініцій), що дозволяє уточнити семантичні характеристики та функціональні відтінки термінів у межах терміносистеми.

Дефініційний аналіз є одним із ключових методів лінгвістичних досліджень, оскільки словникові дефініції виступають особливим методичним інструментом для опису лексичної семантики. А. С. Д’яков, Т. Р. Кияк та З. Б. Куделько підкреслюють значення дефініцій для визначення лексичного змісту слова: «...дефініція все ж може з необхідним ступенем достовірності відобразити головні інформаційні характеристики предмета, тобто однозначно вказати на нього, визначати його місце серед інших предметів, виділити системні особливості і т. п.» [10, с. 56].

Таким чином, дефініційний аналіз дозволяє не лише уточнити значення термінологічних одиниць, а й визначити їх місце у системі термінології та встановити відношення між термінами.

Розглянемо застосування *дефініційного аналізу* для дослідження семантичного способу словотвору на конкретному прикладі. Лексема *interview* є словом загального вжитку і має кілька значень відповідно до її словникової дефініції: 1. *інтерв'ю*, 2. *бесіда*, 3. *співбесіда*, 4. *опитування*.

Спостерігаємо, що відбулася термінізація дієслова «*interview*», адже в прикордонній терміносистемі воно набуває спеціального значення «*опитування (подорожнього, порушника)*», *asylum interview (опитування з питань надання притулку)*, *initial interview (попереднє опитування)*, *second-line interview (опитування під час контролю другої лінії)*, *to conduct the follow-up interview (проводити додаткове опитування)*, *training on interviewing children (підготовка з проведення опитування дітей)* [13].

Як зазначалося раніше, *дефініційний аналіз* застосовується для визначення семантичної специфіки словотвірних морфем. Розглянемо

термінологічну одиницю *overstayer*. Цей термін-іменник утворений морфологічним способом словотвору, а саме афіксальною (префіксально-суфіксальною) деривацією від дієслова *stay*.

На першому етапі від дієслова *stay* утворюється похідне дієслово *overstay*, яке в прикордонній терміносистемі набуває значення «перевищити дозволений термін перебування в країні». Це пояснюється тим, що префікс *over-* у словникових дефініціях має значення «понад».

За допомогою дефініційного аналізу встановлено, що суфікс *-er* несе семантичне значення «виконавець дії». Внаслідок деривації другого ступеня утворюється термін-іменник *overstayer*, що позначає «особу, яка перевищила дозволений термін перебування у країні».

Для відстеження генези англійської прикордонної терміносистеми застосовується етимологічний аналіз. Цей метод ґрунтується на порівняльно-історичному підході та має на меті встановлення походження словесної форми (на основі відтворення закономірних фонетичних і морфологічних змін) та її значення (шляхом аргументованого аналізу семантичних трансформацій) [27].

Предметом етимологічного дослідження є встановлення зв'язків між формами і словами: як у межах однієї мови, так і між різними мовами, а також аналіз їхньої спорідненості.

У нашій роботі етимологічний аналіз використовується для визначення джерел походження англійських прикордонних термінів. Зокрема, застосовується онлайн-ресурс *Online Etymological Dictionary* [58], а також здійснюється аналіз вибірки одноосновних термінів з метою встановлення походження кожної термінологічної одиниці.

У ході дослідження встановлено, що *запозичення* є типовим явищем для англійської прикордонної терміносистеми. Було визначено основні джерела запозичень, розраховано відсоткове співвідношення різних їх видів та здійснено поділ запозичень на дві категорії: *запозичені лексеми* та *запозичені твірні основи*.

Наприклад, аналіз терміна *status* (статус) показав, що він є прямим латинським запозиченням, тобто потрапив до англійської мови без посередництва інших мов. На відміну від нього, термін *deportation* (депортація, видворення) спочатку асимілювався у французькій мові, а на наступному етапі увійшов до англійської мови, набувши спеціального термінологічного значення.

Процес запозичення у словникових тлумаченнях фіксується таким чином:

1) *status* (n.) – *legal standing of a person, from Latin status - “condition, position, state, manner, attitude”*;

2) *deportation* (n.) – *a carrying away from one country to another or to a distant place, from Middle French deportation, from Latin deporationem*.

Твірні основи також були досліджені за допомогою етимологічного словника. Лексеми давньоанглійського походження виключалися з переліку іншомовних запозичень. Наприклад, термін *ban* (забороняти) походить від староанглійського *bannan* – «*to summon, command, proclaim, forbid*».

Решта лексем була поділена на дві категорії: запозичені твірні основи та запозичені лексеми. Наприклад, термінологічна одиниця *inprocessing* (надходження) містить запозичену твірну основу *proces* старофранцузького походження. Цей термін утворено *префіксально-суфіксальним способом*, із використанням англійського префікса *in-* та суфікса *-ing* [24, с. 74].

Метод *компонентного аналізу* широко використовується у лінгвістиці для дослідження полісемантичних слів, синонімів, гіпонімічних груп, а також для тематичної класифікації термінологічної вибірки [65, с. 300].

У нашій роботі компонентний аналіз застосовувався для вивчення антонімічних пар, синонімічних рядів та неонімів, а також для підготовки матеріалу при складанні термінологічного словника.

Дослідження лексико-семантичних відношень між елементами терміносистеми передбачає використання *опозиційного аналізу* [34, с. 588].

Практичне застосування методу полягає у зіставленні тотожних компонентів та виділенні додаткової диференційної ознаки, що дає змогу встановити асиметричні відношення між елементами досліджуваної

терміносистеми. Наприклад, в антонімічній парі *valid* (дійсний) – *invalid* (недійсний) тотожність лексем проявляється у їхній належності до однієї частини мови (прикметника, який за семантичним типом є відносним) та до одного лексико-семантичного поля – «Опис документів для перетину кордону».

Диференційною ознакою виступає протилежність семантичних значень, яка реалізується за допомогою заперечного префікса *in-*, що дозволяє чітко окреслити антонімічне відношення між термінами [28].

Таким чином, комплексне застосування описаних методів і прийомів дозволяє: 1) виявити структурні особливості англійських прикордонних термінів; 2) проаналізувати продуктивність словотвірних моделей; 3) визначити основні джерела походження термінологічних одиниць.

Застосування цих методів забезпечує системне розуміння організації прикордонної терміносистеми та закономірностей формування її лексичного складу.

1.4. Шляхи поповнення лексичного складу англійської прикордонної терміносистеми

Міжмовна взаємодія є визначальним чинником формування та розвитку фахової лексики, зокрема англійської термінології сфери охорони кордону, оскільки вона сприяє постійному оновленню й уточненню терміносистеми відповідно до потреб міжнародної безпеки та міждержавної співпраці. Саме термінологічний шар лексики вирізняється найвищим ступенем динамічності, що зумовлено як внутрішньомовними процесами семантичної спеціалізації та структурного переосмислення одиниць, так і активним впливом інших мов унаслідок міжнародних контактів і правового регулювання прикордонної діяльності [22, с. 131].

В англійській мові, поряд із внутрішніми механізмами формування термінів (морфологічним, синтаксичним і семантичним), важливу роль у поповненні термінології охорони кордону відіграють зовнішні чинники,

зокрема іншомовні запозичення, які становлять особливий інтерес для перекладознавчого аналізу з огляду на проблему адекватного відтворення їх структурно-семантичних характеристик українською мовою.

Проблематика мовних контактів, зумовлених політичними й культурними чинниками, є однією з актуальних у сучасному мовознавстві. У цьому контексті значну увагу українських лінгвістів зосереджено на дослідженні запозичень різних історичних періодів, зокрема на питаннях їхньої семантичної адаптації та типологізації (Л. М. Архипенко [3, с. 13], Ю. А. Жлуктенко, С. В. Семчинський [35], В. В. Шило [42]). Водночас етимологічна структура англomовної термінології сфери охорони кордону досі залишається недостатньо систематизованою й потребує комплексного структурно-семантичного та перекладознавчого аналізу.

У більшості лінгвістичних праць запозичення трактуються як процес переходу мовних елементів з однієї мови до іншої. Поняття «запозичення» охоплює механізм входження й засвоєння іншомовних лексичних одиниць під впливом низки соціально-історичних факторів, зокрема воєн, торгівельно-економічних контактів, подорожей, науково-технічного співробітництва та міжкультурної взаємодії. У результаті таких процесів запозичена лексика становить близько 70 % словникового складу сучасної англійської мови [25], що безпосередньо позначається і на формуванні англomовної прикордонної терміносистеми.

За визначенням О. В. Овадюк, запозичення розглядається як процес входження та подальшого закріплення в мові іншомовного елемента. Цей процес є невід'ємною складовою мовного функціонування й історичного розвитку, а також одним із провідних джерел поповнення лексичного складу. Запозичені одиниці функціонують як повноцінні елементи мовної системи, формуючи її лексичне багатство та слугуючи базою для появи нових коренів і словотворчих компонентів [25].

Аїно Ніклас-Салмінен підкреслює, що специфіка запозичень як одного з ключових шляхів лексичного збагачення, на відміну від внутрішньомовних

способів словотворення, полягає в їхній здатності вводити в мову-реципієнт нові базові лексичні одиниці без опори на наявний словотвірний потенціал цієї мови [57].

Для всебічного аналізу терміносистеми будь-якої галузі важливо встановити ступінь впливу інших мов на формування її лексичного складу. Такий підхід дає змогу об'єктивно оцінити функціональну доцільність і номінативну необхідність уживання запозичених одиниць у процесі термінотворення. Лексичне запозичення супроводжується істотними трансформаціями значень окремих лексико-семантичних варіантів, змінами їхньої кількості та системи взаємозв'язків [18, с. 38] і розглядається як цілісний діалектичний процес взаємодії двох мовних систем. У межах цього процесу задіяні різні мовні рівні – фонологічний, морфологічний, синтаксичний і лексико-семантичний.

Англомовна термінологія сфери охорони кордону вирізняється значною кількістю запозичених лексем і словотвірних основ. Оскільки прикордонна галузь належить до порівняно нових сфер фахового знання, номінація більшості спеціалізованих понять здійснюється шляхом актуалізації наявних лексичних ресурсів мови, передусім за рахунок іншомовних запозичень.

Проведений етимологічний аналіз засвідчив, що частина термінологічних одиниць прикордонної сфери має походження зі староанглійської, фризської, німецької, голландської та данської мов (*ban, boat, handle, excise, smuggler, stamp*). У межах дослідження особливу увагу зосереджено на аналізі запозичень із латинської, грецької, французької, італійської та іспанської мов. Загальний обсяг запозичених термінологічних одиниць становить 682 найменування.

Установлено, що найчисельнішу групу англомовної прикордонної термінології становлять запозичення зі старофранцузької мови, яка, своєю чергою, значною мірою ґрунтується на латинській лексичній базі. Кількісна перевага французьких запозичень над безпосередніми латинськими пояснюється історичними чинниками, зокрема тривалим функціонуванням французької мови в офіційно-діловій сфері. Загальна кількість таких термінів

сягає 249 одиниць (*academy, aid, air, assignment, civilian, command, crime, detention, examine тощо*).

Окрему групу становлять термінологічні одиниці, запозичені із середньофранцузької мови, кількість яких налічує 43 позиції (*cooperation, deportation, function, identity, intervention тощо*). Найпізнішим за хронологією є шар запозичень із сучасної французької мови – усього зафіксовано 52 одиниці (*immigrant, military, surveillance, terrorism, visa та ін.*). Значна частина французьких лексем, що функціонують в англійській прикордонній терміносистемі, має латинське походження.

У наукових дослідженнях термін *латинізму* традиційно вживається для позначення слів, окремих значень, висловів, морфем та інших мовних елементів, безпосередньо запозичених із латинської мови або сформованих за її зразком [31, с. 192]. Відповідно, переважна більшість таких одиниць кваліфікується як опосередковані запозичення, що первинно увійшли до французької мови з латинської, де зазнали процесів адаптації, а згодом були засвоєні англійською мовою.

На відміну від латинських лексем, що зазнали асиміляції у французькій мові й лише на подальшому етапі були засвоєні англійською, в англійській прикордонній терміносистемі функціонує також корпус безпосередніх латинських запозичень, який налічує 113 термінологічних одиниць. Ці терміни були запозичені прямо з латинської мови, інтегровані в англійську лексичну систему, а згодом зазнали семантичного розвитку, набувши спеціалізованих значень у сфері охорони кордону (*extra, indicia, lamina, minor, motor, result, status, sector тощо*).

Значно меншою є кількість запозичень із грецької мови – зафіксовано 23 термінологічні одиниці, що істотно поступається латинським і французьким за обсягом (*asylum, crisis, ethnic, rugo, unit та ін.*). Окремі прикордонні терміни мають італійське походження – виявлено три такі одиниці (*intaglio, manage, risk*), тоді як з іспанської мови запозичено два терміни (*cargo, squawk*)

Проаналізувавши твірні основи, від яких утворено 187 англомовних термінів сфери охорони кордону, було встановлено, що переважна більшість із них має запозичене походження. Найбільш продуктивними є основи старофранцузького походження, які становлять 99 лексичних одиниць (authorized – Old French *authorize* + *-ed*, endorsement – Old French *endosser* + *-ment*, non-declaration – *non-* + Old French / Latin *declaration*, operational – Old French / Latin *operation* + *-al*, seizure – Old French / Latin *seisir* + *-ure*).

Меншою мірою представлені терміни, утворені на основі середньофранцузької мови, які налічують 16 одиниць (interviewing – Middle French *entrevue* + *-ing*, irrelevant – *ir-* + Middle French / Latin *relevant*, racist – Middle French / Latin *race* + *-ist*, machinist – Middle French / Latin *machine* + *-ist*, suspected – Middle French / Latin *suspecter* + *-ed*).

Домінування запозичених основ свідчить про інтернаціональний характер англомовної термінології сфери охорони кордону та зумовлює певні перекладацькі труднощі, пов'язані з відтворенням семантичної точності й нормативності термінів українською мовою.

Значну групу становлять терміни латинського походження – 45 одиниць (cooperative – Latin *cooperat-* + *-ive*, ethnicity – Latin *ethnic-* + *-ity*, immigration – Latin *immigratus* + *-tion*, misconduct – *mis-* + Latin *conduct*, motoric – Latin *motor* + *-ic*), що переважно використовуються для номінації абстрактних понять, процесів та правових категорій у сфері охорони кордону.

Менш чисельною, проте семантично важливою є група термінів грецького походження – 11 одиниць (automatic – Old Greek *automatos* + *-ic*, basic – Old Greek *basis* + *-ic*, cyborg – Greek *cybernetic* + *organism*, optical – Greek *optikos* + *-al*, technical – Greek *tekhnikos* + *-al*), які здебільшого пов'язані з технічним забезпеченням, автоматизацією та технологічними аспектами охорони державного кордону.

Італійські твірні основи представлені меншою кількістю – 6 термінів (de-escalation – *de-* + Italian *scalata* + *-tion*, management – Italian *maneggiare* + *-ment*, profiling – Italian *profilo* + *-ing*, trafficker – Italian / Latin *trafique* + *-er*).

Окрім запозичення твірних основ, у терміносистемі охорони кордону спостерігається активне використання іншомовних афіксів. З латинської мови запозичено префікси *inter-* (interdiction), *non-* (non-admission), *dis-* (discharge), *intra-* (intra-area), *trans-* (trans-border), *de-* (deportation), *multi-* (multimission), *sub-* (subsidiary); з французької – *en-* (enforce), *tres-* (trespasser); з грецької – *off-* (offset).

Такі структурно-словотвірні особливості англomовної термінології сфери охорони кордону зумовлюють специфіку її семантики та мають безпосередній вплив на вибір перекладацьких стратегій під час відтворення відповідних термінів українською мовою.

Поява значної кількості неологізмів у термінології охорони кордону зумовлена стрімким економічним, науково-технічним розвитком ХХ століття, що спричинив необхідність номінації нових понять (*laser, radar, processor, mobile*). Окремі лексеми сформувалися в контексті міжнародних конфліктів і загроз безпеці (*terrorist, sabotage, racist*), а також унаслідок активізації міжнародної співпраці, міграційних процесів і глобалізації (*ethnicity, discriminatory, documentary*).

Отже, запозичення є одним із найпродуктивніших способів формування та збагачення англomовної термінології сфери охорони кордону, забезпечуючи її системність, точність і відповідність сучасним реаліям професійної комунікації.

Інтернаціоналізми становлять окремий, специфічний шар запозиченої та міжмовно поширеної лексики. Їх активне входження до термінологічних систем є закономірним явищем у умовах глобалізаційних процесів і посилення міжнародної інтеграції, що безпосередньо впливає на розвиток фахових мов.

Більшість дослідників визначає інтернаціоналізми як лексичні одиниці з наднаціональним характером функціонування, які не можуть бути однозначно віднесені до власне національної лексики. Такі одиниці характеризуються спільністю значення та подібністю фонетичного оформлення щонайменше у трьох неспоріднених мовах. Водночас інтернаціоналізми не завжди

розглядаються як результат запозичення, оскільки значна кількість слів національних мов у процесі міжмовної взаємодії набула статусу інтернаціональних, виходячи за межі традиційного розуміння запозичень [19].

Т. Р. Кияк підкреслює, що інтернаціоналізм принципово відрізняється від звичайного запозичення за критерієм міжмовної поширеності. Лексичну одиницю можна вважати інтернаціональною лише за умови її наявності щонайменше у трьох неспоріднених мовах; за відсутності цієї ознаки немає підстав кваліфікувати запозичення як інтернаціоналізм. У такому випадку йдеться про запозичену одиницю, що функціонує виключно в межах національної мовної системи. Водночас дослідник зауважує, що інтернаціональний характер може виявлятися не лише у зовнішній формі слова, а й у його внутрішній структурі [10, с. 120].

Отже, визначальною ознакою інтернаціоналізмів є їх функціонування в кількох мовах за умови спільності зовнішньої форми та семантичного наповнення. У мові науки інтернаціональні терміни відображають процеси міжнародної кооперації, інтеграції наукових спільнот і консолідації зусиль фахівців, спрямованих на ефективний обмін знаннями та забезпечення професійної комунікації. З одного боку, інтернаціоналізми можуть ускладнювати сприйняття й розуміння, однак, з іншого боку, їхня лаконічність, відносна семантична точність і широка міжмовна поширеність зумовлюють їхні комунікативні переваги [20, с. 77].

У нашій роботі інтернаціоналізмами вважаємо ті термінологічні одиниці (переважно французького, грецького та латинського походження), які увійшли до англійської мови паралельно з іншими світовими мовами, а також власне англійські лексеми, що є широко вживаними щонайменше у трьох мовах. У ХХ столітті роль англійської мови в процесах глобалізації істотно зросла, що зумовило різке збільшення кількості англійських термінів-запозичень у різних мовах світу, особливо у мовах, споріднених з англійською (німецькій, данській, голландській).

Методом суцільної вибірки було виявлено 251 інтернаціональну термінологічну одиницю у прикордонній термінології, що становить 38,6 % запозичених лексичних одиниць. Серед інтернаціоналізмів переважають іменники (158 ТО); прикметників зафіксовано 77, дієслів – 14, прислівників – лише 2.

Інтернаціоналізми, що функціонують у прикордонній сфері, позначають такі семантичні групи понять: професії або рід діяльності: *admiral, officer, cadet* тощо; абстрактні поняття, пов'язані з професійною діяльністю: *communication, cooperation, examination* тощо; поняття фізики та інженерії: *machine, laser, chip* тощо; характеристики та ознаки явищ і предметів: *criminal, electronic, visual* тощо; опис діяльності прикордонників: *identify, integrate, register* тощо; назви видів протиправної діяльності: *contraband, corruption, terrorism* тощо; назви речовин: *alcohol, narcotics, gas*; назви навчальних закладів: *academy, college*; назви приладів та інструментів: *instrument, motor, navigator*; назви видів зброї: *bomb, pistol, revolver*; назви транспортних засобів: *helicopter*; інші загальнозживані поняття: *agent, cigarette, transport*.

Таким чином, інтернаціональна лексика становить окремий структурний шар англословної прикордонної терміносистеми. Інтернаціональні термінологічні одиниці лише частково можуть бути віднесені до іншомовних запозичень, оскільки за масштабом свого функціонування та сферою вживання вони виходять за межі традиційного розуміння запозичення.

Водночас будь-якій терміносистемі притаманна динаміка розвитку, що виявляється у появі нових номінативних одиниць, і термінологія сфери охорони кордону в цьому аспекті не є винятком.

У нашій роботі розглядаються інновації, що виникли у прикордонній терміносистемі у зв'язку зі збройним конфліктом на Сході України. Ю. А. Зацний та А. Б. Семенчук у монографії «Антитерористична боротьба і поповнення словникового складу сучасної англійської мови» аналізують лексико-фразеологічні, семантичні та словотворчі інновації сучасної

англійської мови, які відображають проблематику тероризму та пов'язану з ним антитерористичну діяльність [16].

Дослідженням новотворів, які виникли у зв'язку з військовими подіями та антитерористичною діяльністю, займалися також В. В. Погонець [29, с. 159], В. Г. Черемська та В. Г. Сухенко [40, с. 230].

О. А. Семенюк характеризує новотвори, що виникають у період соціальних трансформацій, як «неологізми на годину». Під цим він розуміє «слово або вираз, які з'являються разом із певним явищем, функціонують у мовленні протягом обмеженого часу, а згодом зникають, не потрапивши до словників» [39]. У контексті проведення Операції об'єднаних сил (ООС) (раніше – антитерористичної операції (АТО)) на сході України та інших суспільно-політичних подій у країні виникає значна кількість нових понять, що потребують своєї номінації. Це стосується не лише української мови (кіборг, найманець, непідконтрольна територія), а й англійської та інших мов, якими висвітлюються ці події у зарубіжних та українських засобах масової інформації (*cyborg, Russian mercenary, separatist-controlled zones* тощо). Оскільки міжнародна спільнота приділяє велику увагу подіям у зоні ООС та іншим важливим суспільно-політичним процесам в Україні, виникає потреба у максимально точному, влучному, адекватному та лаконічному відтворенні відповідних понять у мовленні та перекладі.

Проаналізувавши запозичення, інтернаціоналізми та неоніми, ми дійшли висновку, що вони є ефективними засобами збагачення прикордонного термінологічного вокабуляру. Процес входження певної лексеми в мову та її адаптація відбуваються відповідно до норм функціонування англійської мови.

1.4.1. Засоби масової інформації як джерело поповнення лексичного складу прикордонних термінів

Активний розвиток традиційних засобів масової інформації (радіо, телебачення, преса) та поява й широке поширення інтернет-комунікацій

призвели до формування особливого медіасередовища – єдиного інформаційного простору, реалізованого на основі великої кількості медіапотоків. Сучасні тенденції розвитку ЗМІ без сумніву вплинули на освітні процеси та поширення мовних новоутворень, зокрема на особливості їхнього вживання у мовленні, а також на характер і динаміку мовних процесів у сучасній англomовній пресі. Значна частина лексичних новоутворень сьогодні припадає на сферу засобів масової комунікації [43, с. 166]. Українські та зарубіжні журналісти активно висвітлюють трагічні події, пов'язані з гібридною війною на сході України, тоді як науковці досліджують особливості впливу суспільно-політичних подій на мову.

Проаналізувавши українські та зарубіжні газети («The New York Times», «The Spectator», «KyivPost», «Волинь Post», «Волинські новини») та інтернет-ресурси (Ukraine Today, Ukraine Crisis Media Center, Informator, Ukr.Media, Інформаційне агентство «Уніан», sensor.net, «Урядовий портал», EuromaidanPress, офіційні сайти Міністерства оборони України, СБУ та Державної прикордонної служби України) за період 2014–2019 років, було виявлено низку лексичних новотворів у військовій та прикордонній сфері, що виникли в контексті проведення Операції об'єднаних сил (*Joint Forces Operation*) та Антитерористичної операції (*Antiterrorist Operation*) на території України.

Проаналізувавши новотвори, пов'язані з проведенням військової операції на сході України, зокрема прикордонні інновації, що використовуються в повідомленнях ЗМІ, можна дійти висновку, що більшість джерел віддає перевагу уніфікованому використанню термінології військових, правоохоронних та прикордонних органів.

Розглядаючи дію механізму аналогії як універсального інструменту, що значною мірою регулює систему словотвору, можна констатувати, що сучасне функціонування англійської мови, яка збагачує та оновлює свій словниковий склад переважно за рахунок історично сформованих власних ресурсів, також залежить від цього механізму [16, с. 162]. Прикладами аналогій у рамках нашого дослідження є неонім «*separatist-controlled*», створений за зразком

раніше існуючої одиниці «*state-controlled*». Як демонструють наведені приклади, шляхом аналогічного словотвору виникають нові мовні одиниці, що перебувають у синонімічно-антонімічних або тематичних парадигматичних відносинах із словом-моделлю.

У засобах масової інформації широко використовується поняття «зони, контрольовані сепаратистами», яке передається англійською мовою як «*separatist-controlled territories*», «*separatist-controlled region*», або як «*rebel-controlled territory*» і «*rebel-held territory*». Усі ці терміни є антонімами до «*state-controlled*». Для ілюстрації наведемо приклади з інформаційних повідомлень та публікацій:

- International Crisis Group: «*Kyiv should re-forge economic ties across the front line, including by expanding access to pensions for those in separatist-controlled territories and searching for ways to stimulate cross-line trade*» [60];
- American magazine *National Geographic*: «*The Kremlin has expressed concern that the Ukrainian military might try to re-take the Russian separatist-controlled regions in the east*» [64];
- Internet resource *Daily Sabah*: «*Rebel-held region in eastern Ukraine plans to hold new referendum*» [61].

У зв'язку з прихованим характером намірів агресора, війна на сході України характеризується як гібридна. Інтернет-ресурс «Вікіпедія» визначає гібридну війну як конфлікт, основним інструментом якого є створення державою-агресором внутрішніх протиріч та конфліктів у країні, обраних для агресії, з подальшим їх використанням для досягнення політичних цілей, які зазвичай досягаються звичайною війною [8]. В англійській мові існує аналогічне поняття – «*hybrid war*». Воно активно використовується українськими та зарубіжними ЗМІ (наприклад, *Science Daily*), а також на офіційному сайті НАТО при висвітленні подій в зоні АТО на сході України.

Поняття «кіборг» (незламний духом захисник Донецького аеропорту) передається шляхом дослівного перекладу як «*cyborg*», що фіксується, наприклад, у таких джерелах, як *Unian* («*ATO 'cyborg' to work for Anti-*

Corruption Prosecutor's Office) [49] та *sensor.net* («*Cyborg Ihor Branovytskyi, killed publicly by terrorist Motorola, buried in Kyiv*») [54].

О. С. Черемська також досліджує появу цього терміна, зазначаючи, що: «Військові дії на Сході України ознаменували появу таких понять, як кіборг (скорочення від біологічного наукового терміна «кібернетичний організм», що у фантастиці позначає напівлюдину-напівмашину; почало активно вживатися після 2014 р. на позначення воїна – учасника боїв за Донецький аеропорт, семантично пов'язано зі стійкістю, нездоланністю українських захисників)» [39, с. 242].

Існує кілька варіантів передачі поняття «повстанці, яким допомагає Росія». Так, інтернет-ресурс *The Conversation* використовує формулювання «*Russian-backed insurgents*»: «*Russian-backed insurgents put Ukraine advance on hold – and wait for the West's next move*» [63]. Подібний варіант фіксується і в інших ЗМІ, зокрема в друкованому виданні *KyivPost*: «*Adam Swain: Russian-backed insurgents put Ukraine advance on hold*» [46]. Агенція *UNIAN* застосовує також синонімічне словосполучення «*Russian-led forces*» [56], тоді як *KyivPost* – «*Russia-occupation forces*» [62].

Для позначення цієї ж категорії в українській мові використовується термін «сепаратист», який є інтернаціональною лексичною одиницею й активно фігурує в англійських ЗМІ. Так, американський журнал *National Geographic* зазначає: «*A buildup of Russian troops on Ukraine's border raises fears that the simmering separatist conflict may flare into outright war between the two countries*» [64], а британська телерадіокомпанія *BBC* повідомляє: «*A top Russian official has warned that Moscow could intervene to help Russian-speaking residents in eastern Ukraine if Ukraine launches an all-out assault on separatists there*» [66].

Поняття «Антитерористична операція» відображається в українських і закордонних ЗМІ як «*Anti-Terrorist Operation*» і характеризується високими комбінаторними можливостями, поєднуючись з іменниками та виконуючи роль означення, наприклад: *the ATO Staff, the ATO area* [51], [47]. У 2018 році цьому

поняттю на зміну було введено нове – «Операція Об'єднаних Сил» (*Joint Forces Operation*).

У сфері прикордонної діяльності в умовах гібридної війни закономірною є поява спеціалізованих термінологічних одиниць для позначення понять, що виникли в контексті проведення АТО та ООС. Зокрема, бойова оперативна комендатура передається англійським терміном *operative combat border command*, який повністю відтворює семантику цього поняття. Українські та зарубіжні ЗМІ, а також офіційний сайт Державної прикордонної служби України використовують саме цю лексичну одиницю для опису подій у зоні АТО за участі прикордонників.

У випусках новин часто згадується прикордонне поняття «блокпост». Офіційний сайт Державної прикордонної служби України дає таке визначення: «... загороджувальний пункт у визначеному місці (на ділянці місцевості, у споруді або їх комплексі) в районі проведення антитерористичної операції (далі – АТО), призначений для контролю за рухом людей, транспортних засобів, перевірки в осіб документів, що посвідчують особу, особистого огляду осіб і огляду речей, що при них знаходяться, огляду транспортних засобів та речей, що ними перевозяться ...» [36].

Наведемо приклад використання термінологічної одиниці *block post*: «*Servicemen stopped the Russian terrorist troops' offensive near the 29th and the 31st block posts*» [50]. Офіційні ресурси, зокрема сайт *Ukrainian Helsinki Human Rights Union* та сайт Державної прикордонної служби України, передають прикордонне поняття «контрольний пункт в'їзду-виїзду» як *entry/exit checkpoint*: «*Arrangement of EECPPs (entry/exit checkpoints) at the administrative border with Crimea may be not completed in time, by the end of this year, – activists*» [48]; «*Parliamentarians of the "Lublin triangle" visited the entry/exit checkpoint "Hnutove"*» [59].

Отже, українські та зарубіжні ЗМІ, а також європейська й світова спільнота не залишаються осторонь ключових подій у соціально-політичному житті України [32]. Завдяки всебічному висвітленню подій на сході країни та

влучній передачі правоохоронної, військової й прикордонної термінології англійською мовою, певні новотвори, пов'язані з проведенням ООС, увійшли до лексикону українських і зарубіжних засобів масової інформації.

Висновок до розділу 1

У результаті виконаного дослідження було здійснено комплексний аналіз англійської прикордонної термінології в лексико-семантичному та перекладацькому аспектах, що дозволило виявити її структурно-семантичну організацію, способи формування термінологічних одиниць, джерела поповнення терміносистеми, а також окреслити ефективні стратегії перекладу на українську мову. Актуальність дослідження підтверджується сучасними потребами міжкультурної комунікації в умовах євроінтеграції України, активізації міжнародної співпраці у сфері охорони кордонів, необхідністю точного перекладу нормативно-правових текстів, інструкцій, звітів і аналітичних документів прикордонного характеру.

У першому розділі роботи було з'ясовано, що прикордонна термінологія формується та функціонує в межах професійного дискурсу, який вирізняється високим рівнем стандартизації, офіційності, уніфікованості та логічності. Встановлено, що спеціальні тексти прикордонної сфери (Шенгенський кодекс, звіти FRONTEX, документи EUBAM, навчальні програми тощо) є основними джерелами вивчення прикордонної лексики, а їх аналіз дозволяє визначити найбільш уживані термінологічні одиниці. В межах словотвірного аналізу було виявлено, що більшість термінів утворені афіксальним та композиційним способом, а серед синтаксичних конструкцій переважають дво- та трикомпонентні терміни-словосполучення.

Особливу увагу було приділено аналізу джерел поповнення лексики прикордонної терміносистеми. Встановлено, що значна кількість термінів має іншомовне походження, зокрема з французької, латинської, німецької, грецької та інших мов, що свідчить про тісні мовні контакти, історичну багатозаровість

і відкритість англійської мови до лексичних запозичень. Виявлено переважання французьких та латинських запозичень, які, часто зазнаючи семантичної адаптації, вбудовуються у специфічну галузеву терміносистему.

У роботі здійснено аналіз лексико-семантичних характеристик прикордонних термінів, класифікації відношень між ними (синонімія, антонімія, гіпонімія, паронімія), виявлено типові семантичні моделі та опис мовних трансформацій у процесі перекладу. Виявлено, що ефективний переклад англійської прикордонної термінології потребує глибокого розуміння внутрішньої структури терміна, його функцій у тексті та контекстуального наповнення. Основними стратегіями перекладу було визнано калькування, описовий переклад, транскрипцію, транслітерацію, лексичну трансформацію (генералізацію, конкретизацію), а також функціонально-адекватне відтворення термінів у правовому контексті.

Результати дослідження засвідчили, що англійська прикордонна терміносистема є складною динамічною системою, що має свою внутрішню логіку, структуру та чітко окреслене лексико-семантичне поле. У межах цієї системи реалізуються не лише номінативні функції, але й комунікативні, когнітивні, прагматичні. Аналіз прикордонних термінів дозволив укласти модель їх творення, систематизувати класи термінів за джерелами походження, складом, структурною організацією, типом словотворення та семантикою.

Таким чином, у кваліфікаційній роботі було дослідженодослідити англомовну прикордонну термінологію в лексико-семантичному та перекладацькому аспектах. Визначено специфіку формування, функціонування та перекладу прикордонних термінів, охарактеризовано сучасний стан та перспективи розвитку цієї терміносистеми, а також надано рекомендації щодо її перекладацького відтворення. Отримані результати можуть стати теоретичною та методичною базою для подальших наукових досліджень, а також застосовуватися у професійній підготовці філологів, перекладачів, прикордонників та працівників суміжних галузей.

РОЗДІЛ 2. ІНТЕРПРЕТАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ ПРИКОРДОННОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНОМУ ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКОМУ АСПЕКТАХ

2.1. Структурно-семантичне поле англійської прикордонної термінології

Структурно-семантичне поле англійської прикордонної термінології становить системно організований комплекс термінів, об'єднаних спільною професійною сферою – охороною державного кордону та регулюванням прикордонного режиму. Оскільки прикордонна служба охоплює широкий спектр професійних функцій – від контролю осіб та транспортних засобів до забезпечення національної безпеки, її термінологічний апарат формується навколо кількох семантичних домінант. Це поле формується через взаємодію семантичних домінант (ключових понять галузі) та структурних моделей термінотворення, що відображають специфіку англійської мови як міжнародної мови безпекових структур [32].

Розглянемо семантичні домінанти структурно-семантичного поля. Семантичний компонент поля представлений кількома ключовими тематичними зонами, що охоплюють базові поняття діяльності прикордонної служби: кордон, контроль, правопорушення, перетин кордону, охорона та безпека, документи, підрозділи та персонал, технічні засоби контролю.

1. Поняття «кордон», його складові і територіальна організація. До ядра входять терміни *border*, *boundary*, *frontier*, *borderline*, *demarkation line*. Семантично вони відрізняються ступенем юридичної визначеності та контексту застосування: *border* позначає міжнародно-правовий рубіж, *boundary* – адміністративну або природну межу, *frontier* має периферійний, часто історичний відтінок.

Наприклад, *border* – загальноживаний термін для позначення державного кордону, тоді як *boundary* частіше використовується у значенні межі територій або адміністративних одиниць. Термін *frontier* має відтінок

“периферійної території” та вживається рідше в офіційних документах сучасних прикордонних служб.

2. *Контрольні та адміністративні процедури.* Тут зосереджені терміни: *border control, passport control, inspection, screening, identity verification, immigration clearance.* Їхня семантика процесуальна, що відображається у перевазі дериваційних форм на *-tion, -ment, -ing.* Вони позначають офіційні процедури, спрямовані на документальне, візуальне та технічне підтвердження правомірності перетину кордону.

Семантика цього поля характеризується перевагою віддієслівних іменників (*verification, inspection, registration*), що відображає процесуальний характер прикордонної діяльності.

3. *Перетик кордону, міграційні процеси та статус осіб.* У цю зону входять *entry, exit, cross-border movement, admission, denial of entry, visa regime, asylum seeker, refugee, non-resident, overstayer, migrant.* Семантична організація поля відображає міжнародно-правову стандартизацію термінів, характеризується значною кількістю міжнародно-правових одиниць, запозичених з документів ЄС, ООН та ІКАО, що забезпечує термінам однозначність і нормативність.

4. *Безпека та порушення прикордонного режиму.* Це лексико-семантичне поле охоплює терміни, пов’язані із загрозами транскордонній та національній безпеці, зокрема: *border security, national security, risk assessment, smuggling, trafficking in persons, illegal border crossing, contraband, security breach, terrorist suspects.* Центральними серед них є *border security, risk assessment, illegal border crossing, smuggling, trafficking* та *contraband.*

Лексеми цієї групи вирізняються високим ступенем формалізації, юридичною маркованістю та детальністю значень. Для їхнього семантичного типу характерне активне використання багатокomпонентних складаних термінів, таких як *risk-based approach, high-risk traveler, cross-border crime,* які забезпечують точність опису загроз і процедур у сфері охорони кордону [23].

5. *Документи та ідентифікація.* У цьому мікрополі домінують терміни, що позначають документи та процедури, пов'язані з ідентифікацією особи й перетином кордону, зокрема: *passport, ID card, travel document, visa, biometric passport, residence permit, entry stamp, exit stamp, customs declaration.* Центральними одиницями є *passport, travel document, visa, biometric passport, residence permit, customs declaration* та *entry stamp*. Важливою рисою цього поля є значна кількість термінів, пов'язаних із технологіями біометричної ідентифікації – *biometric data, fingerprint scan, facial recognition template*, що відображає сучасні тенденції цифрової трансформації процедур прикордонного контролю.

Семантика мікрополя демонструє активний розвиток біометричної та цифрової термінології, яка поступово стає невід'ємною частиною сучасних стандартів перевірки документів та ідентифікації подорожувальників.

6. *Підрозділи та персонал.* Семантичне наповнення цього поля становлять терміни, що позначають структури, підрозділи та посадових осіб, задіяних у системі охорони державного кордону: *border guard, border officer, immigration officer, border service, border outpost, checkpoint, border crossing point (BCP), patrol unit, coast guard, control booth.* У межах мікрополя домінують лексеми *border guard, immigration officer, checkpoint, border crossing point (BCP), patrol unit* та *coast guard*, які відображають базові елементи інституційної організації прикордонної системи.

Семантична ознака цього поля полягає в його ієрархічності та інституційній системності: кожен термін виконує чітко визначену функцію у структурі прикордонних органів, а лексико-семантична організація підтверджує вертикаль підпорядкування, розподіл компетенцій та функціональну спеціалізацію підрозділів [45].

7. *Технічні засоби та інфраструктура.* До цього мікрополя входять терміни, що позначають технічні пристрої й інфраструктурні об'єкти: *surveillance system, thermal imaging camera, night-vision device, scanner, radiation*

detector, automated border control gate (ABC gate), barrier fence, watchtower, monitoring center.

Семантика даного поля демонструє активний розвиток термінології внаслідок технологічного оновлення прикордонних служб.

У дослідженні описані наступні структурні моделі англomовної прикордонної термінології. Структурна організація поля відзначається продуктивним використанням кількох моделей термінотворення:

А) *Складні іменники (compounds)*. Це найбільш поширена модель у прикордонній термінології: *border guard, border control, border zone, passport check, checkpoint, watchtower, outpost, travel document*. Композити забезпечують компактність і точність значення, а їхня двокомпонентна структура дозволяє швидко формувати нові одиниці (*risk traveler, border security officer*).

Б) *Складені терміни з препозиційними і постпозиційними атрибутами*. Поширені моделі типу: *illegal border crossing, high-risk traveler, biometric data system, automated border control gate (ABC gate)*. Структуру характеризує прозора семантика та модифікація головного компонента уточнювальними атрибутами.

В) *Термінологічні словосполучення (multi-word terms)*. Функціонують як цілісні одиниці: *identity verification process, border surveillance system, international passenger traffic, radiation detection equipment*. Вони відображають складність сучасних технологічних процесів прикордонної служби.

Г) *Віддієсловні іменники*. Форми на *-tion, -ing, -ment* утворюють значний пласт: *inspection, registration, interception, monitoring, screening, assessment*. Це свідчить про процесуальний характер прикордонної діяльності.

Д) *Аббревіатури та акроніми*. Широко вживаються у міжнародних стандартах: *BCP, ABC gate, API (Advanced Passenger Information), PNR (Passenger Name Record)*. Структурна компактність таких термінів сприяє їх оперативному використанню в службовій комунікації [46].

Взаємодія структурних та семантичних характеристик. Структурно-семантичне поле прикордонної термінології є інтегрованою системою, де структура терміна відображає його семантичну функцію. Наприклад:

- композити *border guard, passport control* реалізують ядрові значення системи;
- складені терміни з атрибутивними модифікаторами (*illegal border crossing, high-risk traveler*) деталізують і конкретизують базові поняття;
- багатокomпонентні терміни (*border surveillance and monitoring system*) відображають технологічну складність сучасних процедур [41].

У результаті формується багаторівневе структурно-семантичне поле, у якому кожне мікрополе має свій набір домінуючих структурних моделей, що підсилюють або уточнюють його семантичний зміст.

В результаті проведеного дослідження можемо зробити наступні висновки, що структурно-семантичне поле англomовної прикордонної термінології характеризується:

- чіткою семантичною організацією навколо базових понять прикордонної діяльності;
- високою частотністю складних іменників та багатокomпонентних термінологічних конструкцій;
- активним розвитком термінів цифрової та біометричної ідентифікації;
- значною часткою віддієслівних дериватів, що відображають процедурність галузі;
- стандартизованістю термінів відповідно до міжнародних документів (ЄС, ІКАО, ООН).

Таке структурно-семантичне поле забезпечує цілісність прикордонної терміносистеми та ефективність професійної комунікації в англomовному середовищі.

2.1.1. Структурно-семантичні відношення англійської прикордонної термінології

Структурно-семантичний аналіз англійської прикордонної термінології свідчить, що вона становить цілісну, внутрішньо впорядковану систему, у якій лексичні елементи організовані за принципом функціональної взаємодії та предметно-галузевої спеціалізації. Терміносистема прикордонної сфери включає декілька мікрополів, що відображають ключові сфери діяльності у процесах охорони кордону, контролю переміщення осіб і товарів, забезпечення національної безпеки та виконання адміністративно-правових процедур. В основі цих мікрополів лежать регулярні структурні моделі, семантичні категорії та усталені дефініційні ознаки, які формують єдину поняттєву мережу.

Одним із провідних типів структурних моделей є *багатокомпонентні терміни*, що складаються з двох або трьох і більше елементів (*border crossing point, risk-based approach, high-risk traveler, biometric identification system*). Вони характеризуються високою ступенем деталізації та точності, що відповідає потребам правового регулювання й адміністративної практики. Такі словосполучення демонструють прямий зв'язок між структурою терміна та його семантичною функцією: чим складніша процедура або операційний процес, тим більша ймовірність формування багатокомпонентних терміносполучень [21].

Важливу роль відіграє також *ієрархічна організація термінів*, яка простежується у мікрополі «Підрозділи, установи та персонал». Сюди належать одиниці *border guard, immigration officer, border officer, checkpoint, border crossing point (BCP), patrol unit, coast guard*, які позначають різні рівні інституційної структури прикордонної служби. Семантика цього поля демонструє чітку вертикаль підпорядкування та розподіл компетенцій, що відображає реальну організацію прикордонних органів і процедур контролю.

Окреме місце посідає мікрополе, пов'язане з документами та ідентифікаційними процедурами. До нього належать *passport, travel document*,

visa, biometric passport, residence permit, entry stamp, customs declaration. Семантична структура цього сегмента свідчить про зростання ролі цифрових і біометричних технологій, що підтверджується активним функціонуванням термінів *biometric data, fingerprint scan, facial recognition template*. Таким чином, у межах терміносистеми поступово формується окрема підсистема термінів цифрової ідентифікації, характерна для сучасного прикордонного менеджменту.

Мікрополе, пов'язане із загрозами транскордонній і національній безпеці, репрезентоване термінами *border security, national security, risk assessment, smuggling, trafficking in persons, illegal border crossing, contraband, security breach, terrorist suspects*. Структурна модель цього поля демонструє тенденцію до формування складних терміносполучень, що забезпечують підвищений рівень точності та юридичної маркованості (*risk-based approach, high-risk traveler, cross-border crime*). Семантика цих одиниць вказує на їхню функцію в описі ризиків, злочинних дій та механізмів управління безпекою [11].

Узагальнення аналізу дає змогу стверджувати, що *структура терміна є відбиттям його семантичної природи та функціонального призначення*. Базові однокомпонентні одиниці (*passport, patrol, visa, contraband*) позначають фундаментальні поняття, тоді як багатоконпонентні терміносполучення створюються для опису складних адміністративних, технологічних або безпекових процесів. Тісний взаємозв'язок структурних та семантичних характеристик забезпечує цілісність і впорядкованість англійської прикордонної терміносистеми, що дає змогу ефективно застосовувати її у міжнародно-правовій, адміністративній та оперативній діяльності.

На основі проведеного аналізу наукових джерел, нами запропоновано порівняльний аналіз моделей термінотворення англійської прикордонної термінології. Структурно-семантичний аналіз прикордонної термінології засвідчує, що у межах терміносистеми функціонує кілька моделей термінотворення, які відрізняються рівнем складності, продуктивністю та семантичною організацією. Їх порівняння дозволяє окреслити загальні

закономірності формування термінів прикордонної сфери та виявити специфічні ознаки англомовної моделі термінотворення.

1. *Однокомпонентні терміни (simple terms)*. Ці одиниці є найпростішими за структурою й найдавнішими за походженням: *passport, visa, contraband, border, patrol*. Їхня семантика є загальною або базовою, покриває основні поняття, які згодом стають опорними для побудови складніших термінів.

Особливості моделі:

- висока частотність у документах та нормативних актах;
- дефініційна стабільність;
- здатність виступати кореневими компонентами у складних термінах

(*border guard, border control, border security*).

Ці одиниці виконують роль концептуальних ядер, навколо яких вибудовується вся терміносистема.

2. *Двокомпонентні терміни (compound terms)*. Це найпродуктивніша модель англомовного термінотворення: *border guard, border officer, patrol unit, risk assessment, entry stamp*.

Особливості моделі:

- відзначається точністю значення завдяки поєднанню базового поняття та його уточнювального компонента;
- структура зазвичай відповідає моделі *іменник + іменник* або *прикметник + іменник*;
- легко адаптується під потреби різних галузей (адміністративної, безпекової, міграційної).

У порівнянні з однокомпонентними одиницями ця модель забезпечує вищий ступінь семантичної конкретизації [12].

3. *Багатокомпонентні терміни (multi-word terms)*. Такі терміни є характерними для складних процедур або багаторівневих адміністративних дій: *risk-based approach, cross-border crime, biometric identification system, high-risk traveler, border crossing point (BCP)*.

Особливості моделі:

- висока формалізація та деталізація;
- можливість виражати складні концепти без втрати змісту;
- використання у міжнародних правових документах для уникнення омонімії та двозначності.

У порівнянні з двокомпонентними термінами, ця модель забезпечує найбільшу семантичну точність, але менш економна та потребує стандартизації.

4. *Акроніми та ініціальні скорочення (abbreviations and acronyms)*. Модель широко використовується у міжнародних стандартах і технічних документах: *BSP (border crossing point)*, *API (advance passenger information)*, *EUROSUR (European Border Surveillance System)*.

Особливості моделі:

- забезпечує компактність та економію мовних ресурсів;
- часто закріплюється у нормативних документах як офіційна форма;
- потребує розшифрування при першому вживанні.

У порівнянні з іншими моделями акроніми є найекономнішим, але найбільш залежним від контексту способом термінотворення [12].

5. *Модель метафоризації та семантичного перенесення*. Окремі терміни утворені шляхом перенесення значень загальноживаних слів: *screening, targeting, profiling, clearance*.

Особливості моделі:

- характерна для аналітичної та управлінської лексики;
- забезпечує концептуальне розширення значення без зміни структури слова;
- потребує нормативного закріплення у національних правових документах. На відміну від моделей словоскладання, ця модель є семантично, а не структурно вмотивованою [6; 12].

Порівняння моделей термінотворення показало, що англomовна прикордонна термінологія формує багаторівневу структуру, у якій прості однокомпонентні одиниці становлять концептуальне ядро, двокомпонентні

терміни забезпечують систематизацію основних понять, тоді як багатоконпонентні структури та акроніми репрезентують високоспеціалізовані концепти сучасного прикордонного менеджменту. Семантичні процеси метафоризації та переносного вживання доповнюють систему, розширюючи її поняттєві межі (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1.

Термінотворчі моделі англійської прикордонної термінології

Модель термінотворення	Структурна характеристика	Типові приклади	Функціональні особливості
1. Однокомпонентні терміни (simple terms)	Окреме слово; базова семантична одиниця	<i>passport, visa, contraband, patrol, border</i>	Позначають фундаментальні поняття; слугують ядром терміносистеми; виступають основою для складніших термінів
2. Двокомпонентні терміни (compound terms)	Модель <i>іменник + іменник</i> або <i>прикметник + іменник</i>	<i>border guard, immigration officer, patrol unit, entry stamp, risk assessment</i>	Найпродуктивніша модель; забезпечує семантичну конкретизацію; широко вживається в адміністративно-правовій лексиці
3. Багатоконпонентні терміни (multi-word terms)	Складні терміносполучення з ≥ 3 елементів	<i>border crossing point (BCP), biometric identification system, high-risk traveler, cross-border crime</i>	Використовуються для опису складних процедур і нормативних процесів; відзначаються високою точністю та формалізацією
4. Акроніми та ініціальні скорочення (abbreviations/ acronyms)	Скорочені позначення терміносполучень	<i>BCP, API, EUROSUR, SIS II</i>	Забезпечують компактність; є офіційно закріпленими у міжнародних документах; вимагають

Модель термінотворення	Структурна характеристика	Типові приклади	Функціональні особливості
			розшифрування при першій згадці
5. Семантичне перенесення (метафоризація)	Формування терміна шляхом зміни або розширення значення загальноживаної лексеми	<i>screening, targeting, profiling, clearance</i>	Активно використовується в управлінській та аналітичній лексиці; забезпечує гнучкість терміносистеми; потребує контекстуальної точності
6. Термінологічне словоскладання (affixation + compounding)	Поєднання словотворчих афіксів із базовими коренями	<i>biometric, automated, pre-screening, non-compliance</i>	Характерне для технічних та нормативних термінів; підкреслює технологічність та процедурність понять

Порівняльний аналіз термінотворчих моделей (табл. 2.1) показує, що англійська прикордонна термінологія вирізняється структурною різноманітністю та функціональною диференціацією. Найпродуктивнішою виявилася модель *двокомпонентних термінів*, яка забезпечує оптимальний баланс між компактністю структури та точністю змісту. Широке використання поєднань типу *border guard, risk assessment, immigration officer* свідчить про високий ступінь стандартизації термінотворення у сфері прикордонного контролю, де кожен компонент несе чітке семантичне навантаження.

Однокомпонентні терміни виконують роль базових концептів, на основі яких формується вся терміносистема. Їхня семантична стабільність та універсальність дозволяють використовувати їх як ядро для складніших похідних одиниць. Це забезпечує тяглість та узгодженість терміносистеми [2].

Багатокомпонентні терміни демонструють підвищений рівень формалізації та спеціалізації. Вони є характерними для нормативних документів, інструкцій, міжнародних угод і методологічних матеріалів. Їхня структура відтворює багаторівневість реальних адміністративних та безпекових

процесів, а також відображає потребу в максимально точному описі складних процедур (наприклад, *biometric identification system, high-risk traveler*).

Значну роль у термінотворенні відіграють *акроніми й ініціальні скорочення*, які забезпечують економію мовних ресурсів, що є важливою властивістю міжнародної комунікації. Їхня поява прямо пов'язана з інституційністю прикордонної сфери та великою кількістю стандартизованих систем і технологій (*BSP, API, EUROSUR*). Водночас такі одиниці потребують обов'язкового розкриття при першому вживанні в юридичному або адміністративному тексті.

Особливе місце займає модель *семантичного перенесення*, яка відображає вплив управлінської та аналітичної діяльності на термінотворення. Такі одиниці, як *screening, targeting, profiling*, демонструють тенденцію до метафоризації поняттєвого апарату, що дозволяє переносити терміни з інших сфер (медицини, інформаційних технологій, воєнної справи) у прикордонну галузь, створюючи нові спеціалізовані значення.

Узагальнюючи проведений аналіз, можна стверджувати, що термінотворення англійської прикордонної термінології характеризується:

- *високою системністю* (наявність ядра та периферії);
- *продуктивністю словоскладання* як домінантного механізму творення термінів;
- *тенденцією до формалізації та стандартизації*, що є наслідком нормативного характеру галузі;
- *інтенсивним розвитком цифрової та біометричної підсистеми термінів*, що відповідає сучасним потребам прикордонного менеджменту [1].

Такий структурно-семантичний профіль терміносистеми свідчить про її динамічність, гнучкість та здатність адаптуватися до нових технологічних, правових та безпекових викликів (рисунок 2.1).

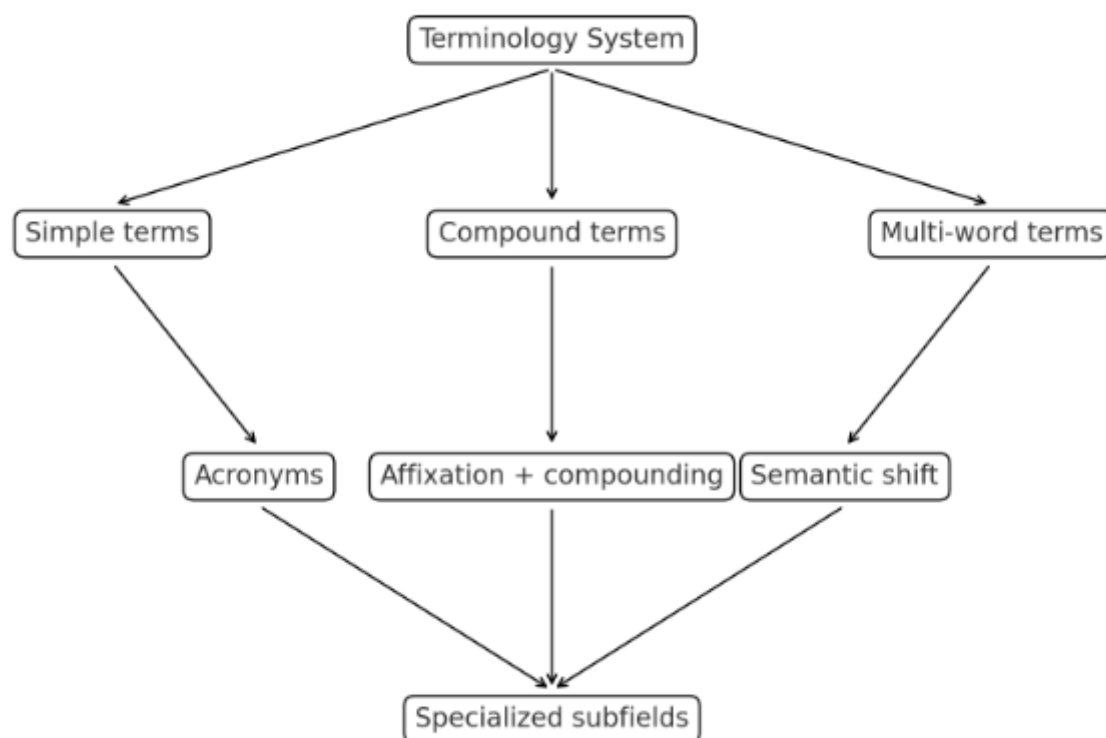

Рис. 2.1. Ієрархічна блок-схема термінотворчих моделей англійської прикордонної термінології

На розробленому нами відповідно до теми дослідження, рисунку 2.1. показано взаємозв'язки між моделями, що містить верхній рівень (*Terminology System*), середній рівень (моделі), та нижній рівень (*Specialized subfields*);

Таким чином, англomовна прикордонна терміносистема функціонує як динамічна, багаторівнева та структурно-семантично узгоджена система, у якій способи термінотворення тісно пов'язані з потребами правового регулювання, оперативної діяльності та цифрової трансформації прикордонного контролю.

2.2. Абревіація як лінгвістична особливість в прикордонній терміносистемі

Абревіація є однією з найпродуктивніших моделей термінотворення в англomовній прикордонній термінології. Динамічний розвиток сфери прикордонного контролю, її інтегрованість із системами безпеки,

інформаційними технологіями та міжнародними стандартами зумовлює постійне збільшення обсягу спеціальної лексики. У таких умовах аббревіація виконує функцію лінгвістичної оптимізації: скорочення складних терміносполучень до компактних форм, які зберігають семантичну специфіку та відповідають комунікативним потребам фахівців.

1. *Лінгвістичні передумови активності аббревіації.* Аббревіація в межах прикордонної терміносистеми зумовлена кількома чинниками:

1. *Міжнародним характером галузі.* Оскільки прикордонна безпека є сферою багатонаціональної взаємодії (ЄС, ООН, НАТО, Frontex), поширення стандартизованих скорочень забезпечує уніфікацію термінів.

2. *Високою частотою багатокomпонентних термінів.* Оригінальні форми *Advance Passenger Information System, European Border Surveillance System, Border Crossing Point* є громіздкими та складними для повторного вживання, що сприяє появі скорочених форм (*APIS, EUROSUR, BCP*).

3. *Технологізацією процесів контролю.* Сучасні прикордонні процеси інтегрують інформаційні системи, бази даних та електронні реєстри, які традиційно позначаються акронімами.

4. *Необхідністю оперативної комунікації.* У службовій взаємодії (радіообмін, службові інструкції, звітність) короткі форми є зручнішими та економлять час [1].

Усі ці чинники формують середовище, у якому аббревіація стає не другорядним засобом термінотворення, а одним із ключових.

2. *Типи аббревіацій у прикордонній термінології.* У терміносистемі прикордонної безпеки функціонують кілька структурних типів аббревіатур:

2.1. *Ініціальні аббревіатури (letter abbreviations)*

Утворені з початкових літер слів:

- BCP – *Border Crossing Point*
- API – *Advance Passenger Information*
- SIS – *Schengen Information System*
- FRT – *Facial Recognition Technology*

Цей тип є найпоширенішим, оскільки відтворює багатокомпонентні поняття та відповідає традиціям міжнародної документації [53].

2.2. Акроніми (*acronyms*, читаються як слова)

- EUROSUR – *European Border Surveillance System*
- Frontex – *Frontières extérieures* (з фр. «зовнішні кордони»)
- Interpol – *International Criminal Police Organization*
- Biometrics (скорочено від *biometric identification technologies*)

Акроніми здебільшого використовуються для позначення систем, програм або інституцій.

2.3. Змішані аббревіації

Комбінація початкових літер та скорочених основ:

- eGate – *electronic gate*
- eID – *electronic identity document*
- pre-departure API – змішана модель з елементом префіксації

Такі одиниці є характерними для термінів цифрової ідентифікації [47].

3. *Семантичні особливості аббревіацій.* Аббревіатури у прикордонній сфері мають високий ступінь спеціалізації. Семантика таких одиниць часто:

- *звужена:* акронім позначає конкретну систему або процедуру (*AFIS* – лише система автоматичної ідентифікації відбитків);
- *міждисциплінарна:* одиниці можуть охоплювати поліцію, міграційну службу, митницю (*API, PNR*);
- *технологічно орієнтована:* пов'язана з цифровими базами даних, біометрією, алгоритмами (*FRT, EES – Entry/Exit System*).

Таким чином, аббревіатури складають окремий семантичний шар, який швидко адаптується до нових технологічних змін.

4. *Функціональні характеристики аббревіацій.* У прикордонній терміносистемі аббревіації виконують кілька ключових функцій:

1. *Номінативна* – позначення складних об'єктів, систем і процедур.
2. *Комунікативна* – скорочення та оптимізація службової комунікації.

3. *Стандартизаційна* – забезпечення єдності термінів у міжнародних документах.

4. *Технічна* – впорядкування назв цифрових систем та інформаційних комплексів.

Отже, абрєвіації не є лише формою скорочення, а виступають повноцінними термінами, які виконують структуроутворюючу функцію в терміносистемі [61].

5. *Абрєвіації в текстах міжнародних документів.* У міжнародних угодах, регламентах ЄС та керівних документах Frontex абрєвіатури використовуються:

- у преамбулах (...*cooperation through EUROSUR*...),
- у технічних додатках (*API data elements*),
- в оперативних інструкціях (...*processed via SIS II*...).

Більшість абрєвіатур мають офіційно затвержені розшифрування, що забезпечує їхню стабільність і правову однозначність.

6. *Місце абрєвіації в структурі терміносистеми.* Абрєвіація формує окремий пласт у структурно-семантичній організації прикордонної термінології. У межах терміносистеми вона:

- функціонує на перетині адміністративної, технічної та безпекової лексики;
- має тенденцію до автономізації (акроніми сприймаються як повноцінні слова);
- відіграє роль індикатора технологічного розвитку галузі;
- забезпечує зв'язність між різними підсистемами термінів (міграційною, митною, безпековою) [44].

Таким чином, абрєвіації не лише скорочують мовне вираження, а й підтримують системність та функціональну узгодженість терміносистеми (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2.

Абрєвіатури прикордонної терміносистеми та їхні розшифрування

Абревіатура	Повна форма (англійською)	Український відповідник	Сфера застосування
BCP	<i>Border Crossing Point</i>	Пункт пропуску через державний кордон	Адміністративні процедури
API	<i>Advance Passenger Information</i>	Попередня інформація про пасажирів	Авіаційна безпека, контроль в'їзду
APIS	<i>Advance Passenger Information System</i>	Система попередньої інформації про пасажирів	Інформаційні системи
PNR	<i>Passenger Name Record</i>	Пасажирський запис/дані пасажира	Бази даних, авіап перевезення
SIS / SIS II	<i>Schengen Information System</i>	Шенгенська інформаційна система	Інформаційні бази безпеки ЄС
EUROSUR	<i>European Border Surveillance System</i>	Європейська система нагляду за кордонами	Зовнішня безпека ЄС
FRT	<i>Facial Recognition Technology</i>	Технологія розпізнавання облич	Біометрична ідентифікація
AFIS	<i>Automated Fingerprint Identification System</i>	Автоматизована система ідентифікації відбитків пальців	Криміналістика, біометрія
EES	<i>Entry/Exit System</i>	Система в'їзду/виїзду	Прикордонний контроль ЄС
ETIAS	<i>European Travel Information and Authorisation System</i>	Європейська система інформації та авторизації подорожей	Попередній контроль в'їзду
eID	<i>Electronic Identity Document</i>	Електронний документ посвідчення особи	Цифрова ідентифікація
eGate	<i>Electronic Gate</i>	Електронні турнікети/ворота контролю	Автоматизований паспортний контроль
Frontex	<i>European Border and Coast Guard Agency</i>	Агентство прикордонної та берегової охорони ЄС	Інституційна структура ЄС
ICAO	<i>International Civil Aviation Organization</i>	Міжнародна організація цивільної авіації	Стандартизація документів
INTERPOL	<i>International Criminal Police Organization</i>	Міжнародна організація кримінальної поліції	Міжнародна безпека

Аналіз поданих у таблиці абревіатур засвідчує, що у прикордонній терміносистемі абревіація виступає одним із найпродуктивніших засобів термінотворення. Вона охоплює як адміністративно-правові поняття (*BCP, EES*), так і технологічні терміни, пов'язані з цифровими системами та біометричною ідентифікацією (*FRT, AFIS, eID, eGate*). Це демонструє багатогалузевий характер прикордонної діяльності, яка поєднує правові, технічні, інформаційні та безпекові компоненти.

Переважання *ініціальних абревіатур* (*BCP, API, SIS II*) свідчить про тенденцію до скорочення багатоконпонентних термінів, які в англійській мові часто мають розгалужену синтаксичну структуру. Завдяки абревіюванню такі терміни стають компактнішими, зручнішими для повторного вживання та придатними для стандартизованого оформлення в документах міжнародного зразка. Зокрема, широко використовувані системи *API, APIS, SIS II* закріплені в численних інструкціях ЄС та ООН, що забезпечує їх нормативну усталеність і мінімізує варіативність інтерпретації [43].

Акроніми типу *EUROSUR, Frontex, INTERPOL* демонструють інституційну природу частини терміносистеми. Вони функціонують як позначення міжнародних структур і систем, тому мають не лише термінологічну, а й організаційну навантаженість. У більшості випадків акроніми стають настільки впізнаваними, що в професійному дискурсі повні назви організацій уживаються лише при першому згадуванні.

Особливо виділяється група скорочень, пов'язаних з *біометричною та електронною ідентифікацією* (*FRT, AFIS, eID, eGate*). Інтенсивне поширення таких одиниць підтверджує загальну тенденцію до цифровізації прикордонного контролю та модернізації процедур перевірки документів і біометричних характеристик осіб. Водночас їхнє функціонування потребує високого ступеня стандартизації, адже різні держави можуть мати власні системи та протоколи, що зумовлює необхідність міжнародних узгоджень.

Абревіатури *ETIAS* та *EES* представляють новий етап розвитку європейської прикордонної політики, орієнтованої на попередній контроль та

автоматизовану перевірку даних. Їхнє включення до терміносистеми свідчить про зміщення акцентів із традиційного паспортного контролю до складних інформаційно-аналітичних процедур [52].

Узагальнюючи, можна стверджувати, що абрєвіації:

- відіграють ключову роль у номінації складних технічних і адміністративних понять;
- забезпечують економність та стандартизацію професійного спілкування;
- відображають технологічний розвиток і міжнародну інтегрованість прикордонних систем;
- утворюють окрему та добре структуровану підсистему в межах терміносистеми.

Таким чином, представлена в таблиці 2.2. абрєвіаційна лексика не лише виконує комунікативні функції, а й формує важливий шар термінології, що активно розширюється у зв'язку з цифровізацією, міжнародною співпрацею та зростанням вимог до безпеки кордонів [32].

Також на основі аналізу описаних в таблиці 2.2. абрєвіатур, нами підготовлено інформацію про частотність абрєвіатур прикордонної терміносистеми (табл. 2.3)

Таблиця 2.3

Частотність уживання абрєвіатур у прикордонній термінології

Абрєвіатура	Частотність
BCP	15
API	12
APIS	10
PNR	9
SIS II	14
EUROSUR	8
FRT	11
AFIS	7
EES	13

Абревіатура	Частотність
ETIAS	10
eID	6
eGate	5
Frontex	9
ICAO	8
INTERPOL	7

Таблиця 2.3 відображає умовну частотність використання основних аббревіатур у прикордонній терміносистемі. Найбільш часто вживаними є *BSP* (15), *SIS II* (14) та *EES* (13), що пояснюється їхньою ключовою роллю в організації прикордонного контролю та інформаційних систем ЄС. Середньочастотними є *FRT*, *API*, *ETIAS*, *APIS*, які пов'язані з цифровими та технологічними процесами. Найнижчу частотність демонструють *eGate*, *eID*, що характерно для термінів вузькотехнологічного застосування (рис. 2.1).

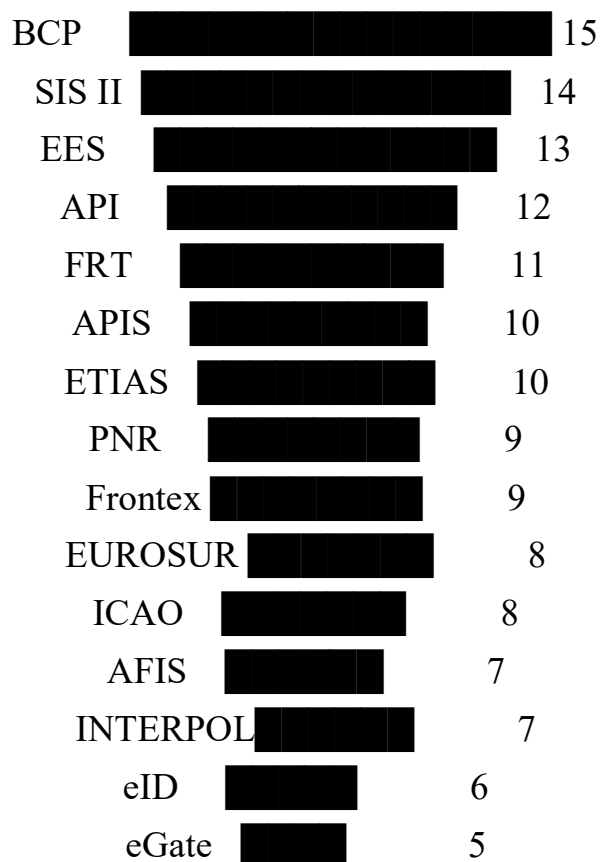

Рис. 2.1. Частотність аббревіатур прикордонної терміносистеми (Стовпчики виконано пропорційно до значень)

В результаті зазначимо, що аббревіація є невід'ємною та високопродуктивною частиною англомовної прикордонної термінології. Вона забезпечує компактність і стандартизацію термінотворення, сприяє уніфікації міжнародної комунікації та відображає технологічні тенденції розвитку прикордонного контролю.

Завдяки поєднанню структурної економності та семантичної місткості аббревіатури відіграють провідну роль у формуванні сучасної терміносистеми, становлячи окремий пласт, що активно розширюється під впливом цифровізації та інтеграції безпекових систем.

2.3. Семантичний спосіб творення термінів

Семантичний спосіб творення термінів посідає важливе місце у формуванні англомовної прикордонної терміносистеми. На відміну від словотворчих моделей, заснованих на афіксації чи словоскладанні, семантичний спосіб характеризується переосмисленням уже наявних лексичних одиниць загальної мови, які набувають спеціалізованого значення в межах професійної сфери. У прикордонній термінології цей механізм є особливо продуктивним, оскільки значна частина операцій, процедур та аналітичних процесів має узагальнений характер і вимагає точного, але водночас економного домінування [46].

1. *Семантичне розширення значення загальноповсякденних слів.* Одним із поширених різновидів семантичного термінотворення є розширення значення лексем, що вже існують у мові. У прикордонній сфері це стосується переважно слів, пов'язаних із діями, процесами та операціями контролю:

- *screening* – «процедура перевірки/скринінгу» (первинно: загальний огляд)
- *profiling* – «формування ризикового профілю» (первинно: опис зовнішніх ознак)

- *targeting* – «виявлення ризикових осіб/об'єктів» (первинно: прицілювання, вибір цілі)
- *clearance* – «дозвіл на в'їзд/митне оформлення» (первинно: очищення, звільнення)

Усі ці терміни демонструють процес *семантичної спеціалізації*, за якого загальне значення конкретизується відповідно до потреб прикордонної діяльності.

2. *Метафоричне перенесення*. Метафоризація є важливим джерелом професійної лексики в англійській мові. У прикордонній терміносистемі метафоричне переосмислення часто пов'язане з концептами нагляду, контролю, управління ризиками.

Приклади:

- flag (v.)* – «позначити як підозрілий» (первинно: позначити прапором)
- red flag* – «ознака ризику» (первинно: попереджувальний сигнал)
- gateway* – «канал доступу» у значенні ІТ-процесів прикордонного контролю
- bottleneck* – «перевантажена ділянка пропуску» (первинно: вузьке горло пляшки)

Тут спостерігаємо *системну метафоричну модель*, за якої фізичний об'єкт або дія переноситься на абстрактні процеси (аналіз ризиків, перевірка даних, контроль потоків) [55].

3. *Мейонімізація (перетворення загальної лексеми в термін)*. У прикордонній сфері широко використовується механізм, за якого загальноживані слова набувають статусу строго регламентованого терміна:

- *hold* – місце утримання осіб
- *stop list* – перелік заборонених до в'їзду
- *watchlist* – база даних осіб, що становлять ризик
- *alert* – інформаційне повідомлення про порушення

Такі одиниці функціонують у чітко визначеному професійному контексті й мають юридично закріплене значення.

4. Семантичне звуження значення. У деяких випадках слово набуває більш конкретного, технічного змісту порівняно зі своїм загальноживаним значенням:

- *entry* – «в'їзд на територію держави» (не будь-який вхід)
- *exit* – «офіційний виїзд з території»
- *control* – «сукупність процедур перевірки» (не загальний контроль)
- *movement* – «переміщення осіб/транспортних засобів» у

нормативному сенсі

Звуження значення підвищує точність терміносистеми та запобігає двозначності.

5. Полісемізація термінів. Деякі терміни у прикордонній сфері набувають кількох спеціалізованих значень, залежно від процедур:

- *processing* – обробка даних / оформлення пасажирів
- *screening* – первинна перевірка / технічний огляд / аналіз ризиків
- *identification* – встановлення особи / звірка біометричних даних

Полісемія у цьому випадку є керованою, оскільки визначається нормативними документами та контекстом.

Отже, семантичний спосіб творення відіграє ключову роль у формуванні англійської прикордонної термінології, оскільки забезпечує:

- *економність* термінотворення (використання наявних слів замість створення нових форм);
- *гнучкість і адаптивність терміносистеми* до нових технологічних і процедурних вимог;
- *високу здатність до стандартизації* завдяки фіксації спеціалізованих значень;
- *міжгалузеву інтеграцію*, зокрема з криміналістикою, ІТ, авіаційною безпекою [67].

Семантичний спосіб творення забезпечує формування термінів, що відображають динаміку розвитку прикордонного менеджменту, цифровізації та систем управління ризиками. Завдяки переосмисленню загальних лексем

терміносистема зберігає зв'язок із загальною мовою, але водночас набуває професійної точності й нормативності.

Нижче подано готову таблицю 2.4 «Семантичні моделі термінотворення», оформлену у науковому стилі. Вона логічно продовжує підрозділ 2.4.

Таблиця 2.4

Семантичні моделі термінотворення англійської прикордонної термінології

№	Семантична модель	Характеристика	Типові приклади	Функціональні особливості в терміносистемі
1	Семантичне розширення (broadening)	Розширення значення загального слова до професійного	<i>screening, profiling, targeting</i>	Створення назв процедур контролю та аналізу ризиків
2	Семантичне звуження (narrowing)	Обмеження змісту слова до спеціального значення	<i>entry, exit, movement, control</i>	Точність юридичних норм, уникнення омонімії
3	Метафоричне перенесення	Переносення значення за аналогією або схожістю	<i>red flag, bottleneck, gateway</i>	Концептуалізація складних процесів через образні моделі
4	Мейонімізація (термінологізація загальної лексики)	Загальноповживане слово закріплюється як термін	<i>alert, watchlist, hold, stop list</i>	Формування юридично закріплених понять
5	Полісемізація (controlled polysemy)	Одне слово має кілька спеціальних значень	<i>processing, identification, scanning</i>	Гнучкість застосування в різних процедурах
6	Семантичне переосмислення під впливом інших галузей	Адаптація технічних або ІТ-термінів	<i>clearance, monitoring, matching</i>	Відображає інтеграцію ІТ та безпеки
7	Евфемізація (euphemistic reframing)	Заміна потенційно чутливих слів нейтральними термінами	<i>irregular migration, inadmissible passenger</i>	Застосовується у нормативних документах та дипломатичному дискурсі
8	Офіційна спеціалізація	Надання слову юридично	<i>detention, enforcement,</i>	Термін набуває чітко визначеної

№	Семантична модель	Характеристика	Типові приклади	Функціональні особливості в терміносистемі
	значення (legal specialization)	нормативного значення	<i>compliance</i>	правової дефініції
9	Метонімічне перенесення	Використання частини для позначення цілого або навпаки	<i>border</i> (як «служба», «режим», «зона»)	Економія мовних засобів; розвиток поліфункційних термінів
10	Операціоналізація (process → term)	Перетворення назви процесу на термін процедури	<i>screening, vetting, processing</i>	Формує терміни для стандартизованих прикордонних операцій
11	Інституціоналізація значення	Термін закріплюється за певною установою або системою	<i>Frontex, Interpol, Europol</i> (у широкому вжитку як назви процесів)	Відображає роль інституцій у термінотворенні
12	Семантичне уточнення через ризик-орієнтовані концепти	Перетворення слова через додання значення ризику	<i>high-risk traveler, flagged individual</i>	Відображає сучасні методики оцінки ризиків у контролі

Розширена класифікація демонструє, що семантичні процеси у прикордонній терміносистемі значно складніші, ніж у традиційних технічних або правничих терміносистемах. Причина полягає у міждисциплінарному характері прикордонної діяльності, де одночасно задіяні нормотворчість, цифрові технології, безпека, криміналістика та міжнародне співробітництво [29].

Найпродуктивнішими виявилися моделі:

- семантичне розширення,
- метафоризація,
- мейонімізація,
- операціоналізація,
- інституціоналізація,
- ризик-орієнтоване уточнення значення.

Це пояснюється тим, що прикордонні процедури постійно змінюються, переходячи від фізичного контролю до інтелектуальних та аналітичних систем (ETIAS, EES, FRT). Відповідно, терміносистема потребує динамічних моделей термінотворення, які швидко адаптують загальні слова до нових професійних реалій.

2.4. Лексичні трансформації в перекладі прикордонної термінології з англійської мови українською

Переклад англомовної прикордонної термінології передбачає застосування різних видів лексичних трансформацій, зумовлених міжмовною та міжсистемною асиметрією, відмінностями у правових концептах, синтаксичних моделях та термінотворчих принципах. Прикордонна терміносистема функціонує на перетині безпекових, правових, адміністративних та технологічних сфер, що спричиняє високу щільність складних термінів, аббревіацій, багатоетапних процедурних позначень і термінів, пов'язаних із ризик-орієнтованими системами. У зв'язку з цим переклад вимагає використання як загальних перекладацьких прийомів (конкретизація, генералізація, модуляція, компенсація), так і спеціалізованих методів, характерних для офіційно-правового дискурсу [6].

1. Прямі відповідники. У значній частині термінів прикордонної сфери спостерігається можливість використання усталених українських відповідників, що сформувалися під впливом міжнародного права, діяльності ДПСУ та відповідних директив ЄС.

Приклади:

- *border crossing point (BCP) → пункт пропуску через державний кордон*
- *risk assessment → оцінка ризиків*
- *travel document → проїзний документ*
- *residence permit → дозвіл на проживання [58]*

Такі відповідники є стандартизованими й зафіксованими в нормативних документах, тому переклад не потребує додаткових трансформацій, окрім адаптації до контексту.

2. *Конкретизація.* Конкретизація використовується тоді, коли англійський термін має ширше значення, ніж допускає українська правова або адміністративна норма.

Приклади:

- *movement* → *переміщення осіб/транспортних засобів*, а не просто «рух»
- *screening* → *перевірка/скринінг на основі оцінки ризиків*, а не «огляд»
- *monitoring* → *безперервний контроль/спостереження*, залежно від контексту

Конкретизація особливо важлива у перекладі процедур:

- *enhanced checks* → *посилені перевірки*
- *secondary inspection* → *додаткова процедура контролю*

Така трансформація забезпечує точність і відповідність українській правничій традиції .

3. *Генералізація.* Генералізація застосовується у випадках, коли англійський термін містить детальнішу або вузькоспеціалізовану інформацію, ніж це потрібно у перекладі, або коли аналог українською має ширше значення.

Приклади:

- *biometric identifiers* → *біометричні дані*
- *advanced passenger information* → *попередня інформація про пасажирів*
- *irregular migration flows* → *незаконна міграція* [58]

У перекладі прикордонних документів генералізація часто використовується для складних композитів:

- *risk-based targeting mechanism* → *механізм цільового відбору на основі ризиків* (замість переліку конкретних процедур)

4. *Модуляція*. Модуляція передбачає зміну логічного або семантичного ракурсу вислову для досягнення термінологічної точності.

Приклади:

- *to flag an individual* → *позначити особу як ризикову* (зміна фокуса дії)
- *red flags* → *ознаки ризику* (моделювання причинно-наслідкових зв'язків)
- *security breach* → *порушення безпеки*, а не «пролом у безпеці»

Модуляція є одним із ключових прийомів у перекладі ризик-орієнтованих термінів, які часто мають метафоричну або умовно-технічну природу.

5. *Лексичні заміни*. Цей прийом потребує відтворення терміна іншим словом або конструкцією, яка краще відповідає українському професійному дискурсу.

Приклади:

- *border guard* → *прикордонник*, а не «охоронець кордону»
- *immigration officer* → *службовець міграційного контролю*, а не «офіцер імміграції»
- *coast guard* → *берегова охорона* (функціональна заміна) [58]

Лексична заміна дозволяє узгодити переклад із терміносистемою ДПСУ та міжнародних угод.

6. *Стиснення (компресія)*. Стиснення застосовується під час перекладу надто довгих англійських описових термінів, характерних для офіційних документів ЄС, у яких багатокomпонентність є нормою.

Приклад:

- *a person who poses a high security risk* → *особа підвищеного рівня ризику*
- *automated border control system* → *система автоматичного контролю* [61]

Компресія зберігає зміст, але підвищує лаконічність українського тексту.

7. *Лексичні додавання.* Додавання потрібне тоді, коли українською мовою для передачі терміна необхідно вказати додаткову інформацію, яка в англійському тексті імпліцитна.

Приклади:

- *removal* → *примусове повернення/видворення* (уточнюється юридична процедура)
- *clearance* → *дозвіл на пропуск (через кордон)*
- *processing* → *оформлення документів / обробка даних*

8. *Лексичні вилучення.* У перекладі офіційно-правових текстів пропуски застосовуються обмежено – лише для усунення надмірності.

Приклад:

- *for the purposes of border management operations* → *для здійснення операцій з управління кордонами* (пропущено надмірне «*the purposes of*»)

9. *Компенсація.* Цей прийом використовується рідше, але є необхідним у випадках, коли відтворення семантики терміна неможливе у тій самій частині вислову.

Приклади:

- *to grant entry* → *дозволити в'їзд* (лексична компенсація через дієслівну конструкцію)
- *inadmissible traveller* → *особа, якій відмовлено у в'їзді* (компенсація граматико-семантичної структури) [44; 45]

Переклад англомовної прикордонної термінології ґрунтується на комплексі лексичних трансформацій, зумовлених специфікою галузі, її міжнародною стандартизованістю та інтенсивним розвитком ІТ-інструментів контролю. Найчастіше застосовуються: - прямі відповідники; - конкретизація; - модуляція; - лексичні заміни; - додавання та стиснення.

Лексичні трансформації забезпечують точність та однозначність перекладу, дозволяють гармонізувати українську терміносистему з міжнародною та адаптувати складні англомовні конструкції до норм офіційно-правового стилю [38].

Нижче подано наукову таблицю типових лексичних трансформацій, адаптовану спеціально до перекладу англомовної прикордонної термінології (таблиця 2.5).

Таблиця 2.5.

Типові лексичні трансформації у перекладі англомовної прикордонної термінології

№	Тип трансформації	Характеристика	Приклади англ. терміна	Український відповідник	Коментар
1	Прямий відповідник	Усталений термін, що має нормативну відповідність	<i>border crossing point, risk assessment, travel document</i>	пункт пропуску, оцінка ризиків, проїзний документ	Використовується, коли існує офіційно встановлений відповідник
2	Конкретизація	Звуження значення для узгодження з українською правничою нормою	<i>screening, movement, monitoring</i>	перевірка/скринінг, переміщення осіб, контроль (моніторинг)	Важливо для процедурних термінів
3	Генералізація	Спрощення надмірно деталізованих термінів	<i>advanced passenger information, biometric identifiers</i>	попередня інформація про пасажирів, біометричні дані	Поширене в термінах ЄС із довгими композитами
4	Модуляція	Передача значення через зміну точки зору або логіки	<i>to flag an individual, security breach, red flag</i>	позначити як ризикову, порушення безпеки, ознака ризику	Часто для ризик-орієнтованої термінології
5	Лексична заміна	Використання терміна, прийнятого в українській системі	<i>border guard, immigration officer, coast guard</i>	прикордонник, службовець міграційного контролю, берегова охорона	Дозволяє уникати небажаних кальок
6	Компресія (стиснення)	Скорочення багато компонентних	<i>a person who poses a high security</i>	особа підвищеного ризику,	Робить текст лаконічним без втрати змісту

№	Тип трансформації	Характеристика	Приклади англ. терміна	Український відповідник	Коментар
		формулювань	<i>risk, automated border control system</i>	система автоматичного контролю	
7	Лексичне додавання	Додавання інформації, необхідної для точного розуміння	<i>clearance, processing, removal</i>	дозвіл на пропуск; оформлення / обробка; примусове повернення	Часто у випадках імпліцитних юридичних значень
8	Лексичне вилучення	Усунення зайвих повторів або службових слів	<i>for the purposes of this Convention</i>	для цілей цієї Конвенції	Допустиме лише для уникнення надмірності
9	Компенсація	Відтворення змісту в іншому місці фрази або іншими засобами	<i>inadmissible traveller, to grant entry</i>	особа, якій відмовлено у в'їзді; дозволити в'їзд	Застосовується для складних юридичних структур
10	Трансформаційна калька (з поправкою на норми мови)	Часткове калькування зі збереженням структури	<i>border management, risk-based approach</i>	управління кордонами, ризик-орієнтований підхід	Прийнятне для стандартизованих термінів ЄС

Таблиця демонструє, що переклад прикордонної термінології є багаторівневим процесом, у якому поєднуються як класичні перекладацькі прийоми (конкретизація, генералізація, модуляція), так і методи, характерні саме для офіційно-правового та безпекового дискурсу (компресія, лексичне додавання, компенсація).

Найбільш продуктивними є:

- *лексична заміна* – через розрив у термінологічних традиціях англійської та української;
- *конкретизація* – для процедуральних і ризик-орієнтованих термінів;

- *модуляція* – для термінів, що містять метафоричні або аналітичні значення;
- *компресія* – через складні багатоетапні терміни в документах ЄС та Frontex [6].

Окрему роль відіграє *компенсація*, адже багато англійських процедур позначаються простими словами (*flag, process, remove*), тоді як український правничий стиль вимагає точного опису дії.

Висновки до розділу 2

Інтерпретація результатів дослідження англійської прикордонної термінології в лексико-семантичному та перекладацькому аспектах**

У другому розділі дипломної роботи здійснено комплексний аналіз англійської прикордонної термінології, спрямований на виявлення її структурних, семантичних та перекладацьких особливостей. Отримані результати дозволяють сформулювати низку висновків, важливих як для сучасного термінознавства, так і для практики перекладу у сфері прикордонної безпеки.

По-перше, англійська прикордонна терміносистема характеризується високим рівнем системності та структурної впорядкованості, що виявляється у формуванні стабільних лексико-семантичних полів: «ризиків і загрози», «документи та ідентифікація», «процедури контролю», «підрозділи та персонал», «інформаційні системи» тощо. Семантичні мікрополя відзначаються внутрішньою ієрархією та чіткими зв'язками між компонентами, що підтверджує інституційний характер прикордонної терміносистеми. Значну роль відіграють складні терміни та композити, які відображають багаторівневі операційні процеси (наприклад, *risk-based approach, automated border control system, high-risk traveller*).

По-друге, проведений аналіз моделей термінотворення дозволив встановити, що найбільш продуктивними є *словоскладання, аббревіація та семантичні моделі* (розширення, звуження, метафоризація, мейонімізація).

Складні номінативні структури, особливо з елементами *risk, border, control, data, biometric*, відіграють домінуючу роль у формуванні сучасної термінології прикордонної безпеки. Розширена класифікація семантичних моделей показала, що терміносистема активно запозичує понятійні схеми з IT-сфери, авіаційної безпеки, криміналістики та правозастосування, що свідчить про її міждисциплінарність.

По-третє, дослідження аббревіації встановило, що скорочення є одним із провідних способів творення термінів у прикордонному дискурсі. Найчастотнішими є ініціальні аббревіатури та складні скорочення, зокрема *BCP, API, APIS, PNR, SIS II, EES, ETIAS, FRT, AFIS*. Вони виступають назвами інформаційних систем, процедур контролю, баз даних та інституцій. Аббревіація сприяє економії мовного ресурсу та підвищує оперативність професійної комунікації, однак ускладнює переклад через відсутність інколи усталених українських відповідників.

По-четверте, проведений аналіз лексичних трансформацій підтвердив, що переклад прикордонної термінології з англійської мови українською потребує комплексного використання різних перекладацьких прийомів. Найпоширенішими серед них є *конкретизація, модуляція, лексична заміна та компресія*, що зумовлено специфічною структурою англійських композитів та необхідністю узгодження перекладу з українською правничою нормою. Водночас для низки термінів характерним є використання прямих відповідників, що пояснюється високим рівнем міжнародної термінологічної уніфікації.

По-п'яте, встановлено, що взаємодія аббревіації та лексичних трансформацій є ключовою для забезпечення еквівалентності перекладу. Аббревіатури, пов'язані з інформаційними системами безпеки (*SIS II, EES, ETIAS, EUROSUR*), вимагають не лише передачі скорочення, а й пояснювальних перекладацьких стратегій для збереження функціональної прозорості терміна.

Узагальнюючи результати дослідження, можна стверджувати, що англійська прикордонна терміносистема є складною, динамічною та високоінтегрованою з різними галузями. Її переклад українською мовою вимагає не лише знань мовних закономірностей, але й глибокого розуміння правового змісту, процедурних аспектів прикордонної діяльності та принципів міжнародної безпеки. Отримані висновки формують теоретичне підґрунтя для розроблення ефективних перекладацьких стратегій та можуть бути використані в подальших дослідженнях у галузі лінгвістики, термінознавства та прикладного перекладознавства.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У дипломній роботі реалізовано поставлену мету шляхом послідовного розв'язання комплексу взаємопов'язаних завдань, що дало змогу цілісно осмислити специфіку англомовної термінології прикордонної сфери у структурно-семантичному та перекладацькому аспектах.

У межах першого завдання прикордонну сферу розглянуто як інституційне середовище, у якому англомовна термінологія виконує не лише номінативну, а й комунікативно-регулятивну функцію. Встановлено, що професійний прикордонний дискурс формується під впливом міжнародних норм, стандартів інтегрованого управління кордонами та міждержавної співпраці, що зумовлює активне залучення англомовних термінів до офіційно-ділових і нормативно-правових текстів.

Розв'язання другого завдання дало змогу виявити основні словотвірні механізми утворення англійських прикордонних термінів. Доведено, що найбільш продуктивними є афіксальні моделі, а також поєднання словотвірних процесів, які забезпечують формування нових термінів відповідно до потреб фахової комунікації. Це свідчить про гнучкість і здатність терміносистеми до внутрішнього розвитку без втрати системності.

У процесі виконання третього завдання проаналізовано структурно-семантичну організацію англомовної прикордонної терміносистеми. З'ясовано, що домінування багатокomпонентних термінів і термінів-словосполучень є наслідком прагнення до максимальної точності та однозначності у фаховому спілкуванні. Семантична структура термінів характеризується чіткою ієрархією компонентів і стабільністю значень у межах професійного контексту.

Відповідно до четвертого завдання, дослідження ролі абрєвіації та семантичних механізмів показало, що абрєвіатури є важливим засобом оптимізації професійної комунікації, особливо у документах міжнародних організацій. Водночас семантичні процеси, зокрема метафоризація та спеціалізація значення, сприяють формуванню нових термінів на основі

загальноживаної лексики, що підвищує динамічність прикордонної терміносистеми.

У межах п'ятого завдання визначено основні лексичні трансформації та перекладацькі стратегії, що застосовуються при перекладі прикордонних термінів з англійської мови українською. Встановлено, що вибір перекладацького прийому залежить від ступеня усталеності терміна, його структурної складності та функціонування у національній терміносистемі. Це підкреслює необхідність поєднання лінгвістичної точності з урахуванням нормативних і прагматичних чинників перекладу.

У першому розділі на основі аналізу нормативно-правової бази та комунікативних потреб Державної прикордонної служби України обґрунтовано статус прикордонної термінології як важливого інструмента фахової комунікації.

Окреслено специфіку функціонування прикордонних термінів у текстах різних жанрів – юридичних, інституційних, інструктивних, звітних – що забезпечують обмін професійною інформацією на міжнародному рівні. Встановлено, що досліджувані тексти характеризуються високим ступенем стандартизованості, термінонасиченості та формалізованості.

У межах структурного аналізу виявлено, що англійська прикордонна терміносистема має переважно синтаксичний характер: 92,5 % термінологічних одиниць представлено словосполученнями, серед яких домінують двокомпонентні конструкції. Уточнено продуктивні словотвірні моделі, серед яких провідну роль відіграють: іменникові словосполучення типу N+N, Adj+N, V+N; композити; афіксальні деривати; аббревіатури; семантичні деривати. Підтверджено високу частотність використання префіксально-суфіксальних моделей та багатокomпонентних номінацій.

Етимологічний аналіз дозволив встановити, що запозичення становлять значну частину термінологічної системи (682 одиниці), а найбільший вплив на формування англомовної прикордонної лексики здійснила старофранцузька та латинська мови. Виявлено, що латинізми часто потрапляли до англійської мови

опосередковано через французьку, що зумовило високу концентрацію міжнародних терміноелементів у прикордонній лексиці.

У *другому розділі* проаналізовано структурно-семантичну організацію прикордонної термінології та побудовано її лексико-семантичне поле, ядро якого становлять чотири ключові мікрополя: 1) охорона кордону та безпекові операції; 2) процедури контролю та документи; 3) підрозділи, персонал та інституції; 4) міграційні процеси та порушення режиму кордону.

У межах цих мікрополів виявлено системні відношення гіпонімії, синонімії, антонімії та меронімії. Доведено, що терміносистема має ієрархічну будову, де структура терміна безпосередньо відображає його семантичні функції.

Окрему увагу приділено абрєвіації як одному з найпродуктивніших способів термінотворення у сфері прикордонної діяльності. Встановлено, що абрєвіатури забезпечують компактність та стандартизованість фахових текстів, а їх використання значною мірою зумовлено інституційністю галузі (*Frontex, EU, BCP, UAV, ID, SIS II* тощо). Визначено типи абрєвіатур, способи їхньої семантичної інтерпретації та частотні характеристики.

Результати аналізу семантичного способу творення засвідчили наявність розвинених механізмів метафоризації, метонімізації, термінологічної транспозиції, термінологізації загальноновживаної лексики та спеціалізації значення. Зокрема, такі терміни, як *profiling, screening, targeting, inspection, patrol*, набувають у прикордонному дискурсі вузькогалузевого значення.

Перекладацький аналіз виявив типові труднощі передачі прикордонної термінології українською мовою, зокрема пов'язані з полісемією, багатокомпонентністю, високою інституційною залежністю термінів та асиметрією терміносистем англійської та української мов. Встановлено, що найчастіше застосовуються такі перекладацькі трансформації, як: 1) лексичні заміни; 2) конкретизація та генералізація; 3) лексичні додавання для нормативної деталізації; 4) лексичні вилучення для усунення надлишкових

елементів; 5) транскодування (переважно при передачі абревіатур); 6) еквівалентний та описовий переклад.

Доведено, що перекладацькі трансформації є не винятком, а необхідним механізмом адаптації англомовних термінів до норм українського юридичного та адміністративного дискурсу.

Підсумовуючи результати дослідження, можна сформулювати такі ключові висновки: Англомовна прикордонна термінологія є системною, поліструктурною та динамічною підсистемою спеціальної лексики, розвиток якої відображає актуальні тенденції глобальної безпеки, міграційних процесів та інституційної стандартизації.

Структурний аналіз виявив домінування багатокomпонентних термінів, що корелює з потребою точності та деталізації у прикордонно-правовому дискурсі.

Етимологічний склад терміносистеми свідчить про значний вплив романських мов, передусім французької та латинської, що пояснюється історичною традицією міжнародно-правових комунікацій.

Лексико-семантичне поле прикордонної термінології має чітку мікропольову структуру, що підтверджує її системний характер та концептуальну впорядкованість.

Абревіація є одним із найбільш продуктивних способів термінотворення, що забезпечує стандартизованість міжнародної комунікації. Семантичні моделі термінотворення характеризуються високою різноманітністю, зокрема активними процесами термінологізації, метафоризації та спеціалізації значення.

Переклад англійської прикордонної термінології потребує комплексного застосування трансформацій, що дозволяє досягти відповідності змісту та функцій терміна нормам українського правового дискурсу. Результати дослідження мають значне теоретичне та практичне значення для термінознавства, перекладознавства, лексикографії, стандартизації фахової мови та підготовки майбутніх фахівців у сфері безпеки кордону.

Загалом результати дослідження підтверджують, що англомовна прикордонна термінологія є системним, динамічним і багаторівневим явищем, здатним ефективно забезпечувати міжкультурну професійну комунікацію. Отримані висновки можуть бути використані у практиці перекладу фахових текстів, у процесі мовної підготовки прикордонників, а також слугувати основою для подальших досліджень у галузі термінознавства та прикладної лінгвістики.

Проведене комплексне дослідження англомовної прикордонної термінології дозволило всебічно охарактеризувати її структурно-семантичні, функційні та перекладацькі особливості, а також визначити закономірності формування й функціонування відповідної терміносистеми у сфері сучасної прикордонної діяльності. Отримані результати підтверджують гіпотезу про те, що прикордонна термінологія є цілісною, системною і динамічною підсистемою спеціальної лексики, розвиток якої зумовлений потребами міжнародної взаємодії, євроінтеграційними процесами України та інтенсивним мовним обміном у межах прикордонного безпекового дискурсу.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авершина І. В., Семенець О. С. Питання еквівалентності в крос-системному юридичному перекладі. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. 2024. Т. 35(74), № 6(1). С. 74–80. DOI: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.6/13>
2. Антонюк Н. М., Возна М. О. Англо-українська еквівалентність при підготовці перекладачів. *Вісник Академії адвокатури України*. 2012. Число 2. С. 145–149. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaau_2012_2_21
3. Архипенко Л. М. Іншомовні лексичні запозичення в українській мові: етапи і ступені адаптації (на матеріалі англіцизмів у пресі кінця ХХ – початку ХХІ ст.) : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : [спец.] 10.02.01 “Українська мова” / Харківський національний ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2005. 314 с.
4. Бехта І. А. Текст у дискурсно-орієнтованих дослідженнях. *Слов'янський вісник. Зб. наук. праць. Серія “Філологічні науки”*. Рівне, 2004. Вип. 5 . С. 43–51.
5. Бехта І. А. Функційно-прагматична дієвість тексту у світлі когніції й дискурсу. *Людина. Комп'ютер. Комунікація: Збірник наукових праць [за ред. О. П. Левченко]*. 2013. Львів: Вид-во Львівська політехніка. С. 99 –103.
6. Блощинський І. Г. Система професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників на основі технологій дистанційного навчання. *Військова освіта*. 2017. № 1. С. 25-30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vios_2017_1_6
7. Блощинський І. Г., Таушан Д. В., Яремчук І. Я. Огляд можливостей використання соціальних сервісів у процесі вивчення іноземної мови. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Сер. : Педагогічні та психологічні науки. 2014. № 3. С. 31-43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnarv_ppn_2014_3_5

8. Вовчанська С. І. Семантичні особливості фахових текстів маркетингу. *Academia*. С. 13-21. URL: <https://www.academia.edu/22153418>
9. Герасімова О. М. Особливості перекладу термінів (на прикладі прикордонного дискурсу). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2016 № 22. С. 180-182.
10. Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти : монографія. Київ : КМ Academia, 2000. 216 с.
11. Долинський Є. В. Військова термінологія та її переклад як елемент підготовки майбутніх філологів. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Серія: Педагогіка. Вип. 83, том 2, 2025. С. 271–276. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/83-2-40>
12. Долинський Є. В., Бойко Ю. П. Особливості перекладу англійської військової термінології. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2020. № 20. С. 17–22.
13. Долинський Є. В., Бойко Ю. П. Особливості перекладу англійської юридичної термінології в офіційно-діловому мовлення. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства: збірник наукових праць*. Хмельницький : Видавництво ХНУ, 2021, № 21, Том 2. С. 5–12. DOI: <https://doi.org/10.31891/2415-7929-2021-21-30>
14. Дудок Р. І. Проблема значення та смислу терміна в гуманітарних науках. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 358 с.
15. Запоточна Л. І. Методи дослідження англійських медичних термінів фахової мови кардіології. *Актуальні питання суспільних наук та історії медицини*. 2017. №3(15). С. 56-59. DOI 10.24061/2411-6181.3.2017.77
16. Зацний Ю. А. Про деякі тенденції в словотвірних процесах сучасної англійської мови. *Нова філологія*. 2014. № 64. С. 162–170. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Novfil_2014_64_34
17. Іващишин О. М. Англійські термінологічні словосполучення у текстах з проблем техногенного впливу на довкілля [Текст] : автореф. дис... канд. 213

філол. наук: 10.02.04 / Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2007. 20 с.

18.Каминін І. М. Лексичне запозичення: співвідношення значень. *Вивчаємо українську мову та літературу*. № 27 (175). Харків: Основа, 2008. С. 38–40.

19.Кияк Т. Р. Науково-технічний переклад (теоретичні та практичні аспекти). *Іноземна філологія*. 1992. № 104. С. 141-150.

20. Кияк Т. Р. Фахові мови та проблеми термінознавства. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2009. 356 с.

21. Кочерган М. П. Загальне мовознавство. Київ : Академія, 2010. 464 с.

22.Ляшук А. М., Мошнягул А. С. Семантичні та етимологічні характеристики запозичених юридичних термінів англійської мови. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2016. №10 (2). С. 129-134. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apftp_2016_10%282%29__27

23.Малімон Л. К., Щербан К. О. Переклад військової термінології в англійськомовних онлайн-новинах під час висвітлення війни в Україні. *Закарпатські філологічні студії*. 2024. Вип. 35. С. 201–205. DOI: 10.32782/tps2663-4880/2024.35.36. URL: <http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/35/38.pdf> (дата звернення: 10.12.2025).

24.Мельничук Н. О. Ад'єктивні емосемізми в англійськомовній картині світу: семантичний і словотвірний аспекти [Текст]: дис. ... канд. філол. наук: [шифр] 10.02.04 / Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Чернівці, 2015. 227 с.

25.Овадюк О. В. Запозичення як засіб збагачення англійської мови. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету*. Філологія, педагогіка, психологія. 2013. №27. С. 207-212. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkyu_2013_27_34

26.Основні функції та принципи діяльності Державної прикордонної служби України. Державна прикордонна служба України. URL:

<http://dpsu.gov.ua/ua/osnovni-funkcii-ta-principi-derzhavnoi-prikordonnoi-sluzhbi-ukraini/>

27. Правдун Т. О. Особливості репрезентацій лексико-семантичної групи «прикордонник» в українській та англійській мовах: структурно семантичний та семантико-стилістичний аналіз. *Наукові записки* [Національного університету “Острозька академія”]. Сер. : Філологічна. 2013. №39. С. 196-200. URL: https://lingvj.oa.edu.ua/assets/files/full/2013/n39/NZ_Vyp_39.pdf

28. Петрина О. С. Формування та функціонування англомовних та українських терміносистем банківської сфери [Текст]: дис. ... канд. філол. наук: [шифр] 10.02.17 / Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2016. 202 с.

29. Погонєць В. В. Поповнення військової лексики та фразеології англійської мови: лінгвальний та соціолінгвальний параметри [Текст] : дис... канд. філол. наук: [шифр] 10.02.04 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2019. 240 с.

30. Ріба-Гринишин О. М. Типологія лексичних одиниць німецькомовного науково-технічного тексту з наф-тової промисловості. *Наукові праці*. Серія : Філологія. Мовознавство. 2013. Вип. 207. т. 219. С. 102–104.

31. Русанівський В. М. Українська мова : [енциклопедія] / ред. : В. М. Русанівський (співголова) та ін. [2-ге вид., випр. і доп.]. Київ: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.

32. Рябокінь, Н. О., Шатковська, Д. М. Особливості відтворення англомовних юридичних термінів в українських перекладах. *Нова філологія*. 2(80), (2020). С. 205-209. DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2020-80-2-3112> .

33. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Видавництво ТОВ «Довкілля - К», 2008. 711 с.

34. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Видавництво ТОВ «Довкілля - К», 2006. 716 с.

35. Семчинський С. В. Про «негативні» семантичні запозичення. *Studia linguistica*. 2012. №6 (1). С. 38-46. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Stling_2012_6%281%29__9

36.Тимчасовий порядок контролю за переміщенням осіб через лінію зіткнення у межах Донецької та Луганської областей. Офіційний вебсайт Державної прикордонної служби України. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/timchasoviy-poryadok-kontrolyu-za-peremishchennyam-osib-cherez-liniyu-zitknennya-u-mezhah-doneckoi-ta-luganskoi-oblastey/>

37. Фогель А. Б. До питання визначення понять «термін» і «термінологія». *Вісник Запорізького державного університету* : зб. наук. праць. Філологічні науки / голов. ред. В. О. Толок. Запоріжжя : Запорізький державний університет, 2000. С. 198–203. URL: <http://visnykznu.org/issues/archive/articles/790.pdf> (дата звернення: 10.12.2025).

38.Царьова І. В. Мова і термінологія наукових досліджень у юриспруденції : навчальний посібник. Дніпро: Вид. «Інновація», 2019. 114 с.

39.Черемська О. С., Сухенко В. Г. Інноваційна лексика в добу політичних трансформацій: збагачення чи втрата ідентичності. *Challenges and achievements of European countries in the area of philological researches* : Collective monograph. Vol. 2. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2020. С. 237-252.

40.Черемська О. С., Сухенко В. Г. Українська мова (за професійним спрямуванням) : підручник. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. 436 с.

41. Черноватий Л. М., Карабан В. І., Іванко Ю. П., Ліпко І. П. Переклад англomовної юридичної літератури: навчальний посібник. 3-є видання, виправлене і доповнене. Вінниця: Нова Книга, 2006. 656 с

42.Шило В. В. Структура та семантика іменникових парадигм в англійській мові (на матеріалі французьких правових запозичень XI-XIX ст.) [Текст] : дис... канд. філол. наук: [шифр] 10.02.04 / Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2005. 227 с.

43.Щипачова Д. С. Неологізми англійської мови у ЗМІ. Мова у світлі класичної спадщини та сучасних парадигм: міжнар. наук.-прак. конф. 10-11 березня 2017 р. Львів: «Логос». С. 166-168. URL: http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/shchypachova_neologismy.pdf.

44. Янковець О. В. Англійська прикордонна термінологія: структурно-семантичний, когнітивний і функціональний аспекти : дис. ... д-ра філософії : 035 Філологія / Чернівецький нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці, 2021. 316 с.

45. Янковець О. В. Терміни–композиції в англійській прикордонній терміносистемі: структурний аналіз та морфологічні особливості. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». Одеса: Видавничий дім «Гельветика». 2018. Вип. 34. Том 2. С. 59–61. URL: <http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/index.php/arkhiv-nomeriv?id=123>

ПЕРЕЛІК ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

46. Adam Swain: Russian-backed insurgents put Ukraine advance on hold. KyivPost. URL: <https://www.kyivpost.com/article/opinion/op-ed/adam-swain-russian-backed-insurgents-put-ukraine-advance-on-hold-362686.html>

47. Applications for accreditation in the ATO area. Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. URL: <https://mfa.gov.ua/en/news/3698-poryadok-akreditaciji-v-rajoni-ato>

48. Arrangement of EECPS (entry/exit checkpoints) at the administrative border with Crimea may be not completed in time, by the end of this year, – activists. The Ukrainian Helsinki Human Rights Union. URL: <https://helsinki.org.ua/en/articles/arrangement-of-eecps-entry-exit-checkpoints-at-the-administrative-border-with-crimea-may-be-not-completed-in-time-by-the-end-of-this-year-activists/>

49. ATO 'cyborg' to work for Anti-Corruption Prosecutor's Office. UNIAN Information Agency. URL: <http://www.unian.info/politics/1203379-ato-cyborg-to-work-for-anti-corruption-prosecutors-office.html>

50. ATO NEWS: Ukrainian servicemen stop terrorists' offensive near 29th and 31st block posts. Ministry of Defence of Ukraine. URL: <https://www.mil.gov.ua/en/news/2015/01/21/ato-news-ukrainian-servicemen-stop-terrorists-offensive-near-29th-and-31st-block-posts/>

51. ATO Staff: Situation in the ATO zone escalated dramatically. Russian supervisors order militants to use 120-mm and 82-mm mortar launchers more intensively. Ukraine Crisis Media Center. URL: <https://uacrisis.org/en/40242-shtab-ato-27>

52. Baker M. In Other Words: A Coursebook on Translation. London : Routledge, 2011. 332 p.

53. Cabré M. T. Terminology: Theory, Methods and Applications. Amsterdam : John Benjamins, 1999. 247 p.

54. Dudok Roman, Tatarovska Olesya, Tsyntar Natalia, Tsviak Larysa, Bloschynskyi Ihor. Compound Nouns in the German Terminology of the Border Guarding Sphere. Applied Linguistics Research Journal. 2021; 5(4): 113-117. DOI: 10.14744/alrj.2021.08831

55. Fischer R. Lexical change in present-day English : a corpus based study of the motivation, institutionalization, and productivity of creative neologisms / Roswitha Fischer. – Tübingen : Gunter Narr, 1998. 209 p.

56. JFO: Ukraine reports seven enemy attacks in Donbas warzone in past 24 hours. UNIAN Information Agency. URL: <https://www.unian.info/war/10374912-jfo-ukraine-reports-seven-enemy-attacks-in-donbas-warzone-in-past-24-hours.html>

57. Niklas-Salminen A. La lexicologie. Paris : Armand Collin, 1997. 188 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

58. Online Etymology Dictionary. URL: <https://www.etymonline.com>

59. Parliamentarians of the “Lublin Triangle” visited the entry-exit checkpoint “Hnutove”. State Border Guard Service of Ukraine. URL: <https://dpsu.gov.ua/en/news/28806-PARLIAMENTARIANS-OF-THE-LUBLIN-TRIANGLE-VISITED-THE-ENTRY-EXIT-CHECKPOINT-HNUTOVE>

60. Peace in Ukraine (III): The Costs of War in Donbas. International Crisis Group. URL: <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/easterneurope/ukraine/261-peace-ukraine-iii-costs-war-donbas>

61. Rebel-held region in eastern Ukraine plans to hold new referendum. Daily Sabah. URL: <https://www.dailysabah.com/europe/2019/02/16/rebel-held-region-in-eastern-ukraine-plans-to-hold-new-referendum>

62. Russia-backed separatists violate ceasefire in Donbas 4 times. KyivPost. URL: <https://www.kyivpost.com/article/opinion/op-ed/adam-swain-russian-backed-insurgents-put-ukraine-advance-on-hold-362686.html>

63. Russian-backed insurgents put Ukraine advance on hold – and wait for the West's next move. The Conversation. URL: <https://www.kyivpost.com/ukrainepolitics/russia-backed-separatists-violate-ceasefire-in-donbas-4-times-3.html>

64. See why the conflict in eastern Ukraine is heating up. National Geographic. URL: <https://www.nationalgeographic.com/culture/article/see-why-conflict-eastern-ukraine-heating-up>

65. Sukhorolska S. M., Fedorenko O. I. Methods of linguistic analysis. Study manual for students and researchers. Lviv: Intelkt-zakhid, 2009. 347 p.

66. Ukraine conflict: Moscow could 'defend' Russia-backed rebels. BBC.com. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-56678665>

67. Vinay J.-P., Darbelnet J. Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation. Amsterdam : John Benjamins, 1995. 358 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Англійські прикордонні стійкі терміни-аббревіатури

- 1 EU European Union
- 2 ICAO International Civil Aviation Organization
- 3 ID identification
- 4 BCP border-crossing point
- 5 ILO International Labour Organization
- 6 1d one-dimension
- 7 2d two-dimension
- 8 EASS Estonian Academy of Security Sciences
- 9 e-ticket electronic ticket
- 10 EUBAM European Union Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine
- 11 FRA European Agency for Fundamental Rights
- 12 FRONTEX the European Border and Coast Guard Agency
- 13 IOM the International Organization for Migration
- 14 MP military police
- 15 UNED National University for Distance-Learning Education
- 16 NIS Naval Investigative Service
- 17 OVD optical videodisc
- 18 CRC the Convention on the Rights of the Child
- 19 UCMJ Uniform Code of Military Justice
- 20 US United States
- 21 UV ultraviolet
- 22 XO executive officer
- 23 SIS the Schengen Information System
- 24 FAL Convention the Convention on Facilitation of International Maritime Traffic
- 25 VIS the Visa Information System

Додаток Б

Англійські прикордонні контекстуальні терміни-аббревіатури

1. AP air police
2. ASPD Armed Services Police Detachment
3. CIDS Army Criminal Investigation Command
4. AE aviation electrician's mate
5. AT aviation electronics technician
6. AD aviation machinist's mate
7. AM aviation structural mechanic
8. ASM aviation survivalman
9. BM boatswain's mate
10. CIC combat information center officer
11. CEA Command Enlisted Adviser
12. DC damage controlman
13. EM electrician's mate
14. ET electronics technician
15. FT fire-control technician
16. GM gunner's mate
17. MK machinery technician
18. MST marine science technician
19. MAA master-at-arms
20. MLBs motor lifeboats
21. PS port securityman
22. PA public affair specialist
23. QM quartermaster
24. RD radarman
25. RM radioman
26. SP shore patrol
27. SK storekeeper
28. SS subsistence specialist
29. TT telephone technician
30. YN yeoman

ДОДАТОК В

Словник англійських термінів прикордонної сфери

- absence of life-threatening habits – відсутність звичок, які загрожують життю
- abuse of the transit concession – зловживання транзитною поступкою (пільгою)
- academic education – вища освіта
- accelerated procedure – прискорена процедура
- access to legal advice – доступ до юридичної допомоги
- access to the state territory – доступ до державної території
- accompanied minor – неповнолітній у супроводі дорослого
- accountability mechanism – механізм відповідальності
- active-duty Coast Guard member – військовослужбовець Берегової Охорони
- administrative and scientific group – адміністративно-наукова група
- administrative commander – адміністративний командир
- administrative inprocessing – адміністративний злочин
- admission to the state territory – допуск до державної території
- advance passenger information – попередня інформація про пасажирів
- air border activities – діяльність, пов'язана з охороною повітряного кордону
- air border-crossing – перетин повітряного кордону
- Air Force Office of Special Investigations (OSI) – управління спеціальних розслідувань військово-повітряних сил
- air interdiction operation – операція з ізоляції району бойових дій з повітря
- air navigation – повітряна навігація
- air police (AP) – поліція військово-повітряних сил
- Aircraft Repair and Supply Center – центр ремонту авіаційної техніки і постачання авіаційних запасів
- aircraft security regulations – положення про аеродромну безпеку
- airport alert on preventing illegal migration – готовність аеропорту до запобігання незаконній міграції
- airport authorities – адміністрація аеропорту
- airport border checks – прикордонна перевірка в аеропорту
- airport border guards – прикордонники, які служать в аеропорту
- airport entry checks – перевірка на в'їзд в аеропорту
- airport of arrival – аеропорт прибуття

airport of departure – аеропорт відправлення

airport referral system – система передачі особи до іншої юрисдикції (в аеропорту)

airport security – безпека аеропорту

airport security regulation – положення про безпеку аеропорту

airport's Asylum centre – центр надання притулку (при аеропорті)

airport-internal passenger handling system – внутрішньо-аеропортна система поводження з пасажирами

alcohol seizure – конфіскація алкоголю

alcohol smuggling – контрабанда алкоголю

alien smuggling – контрабанда незаконних іммігрантів

alphanumeric data – буквено-цифрові дані

alphanumeric numbers – буквено-цифрові числа

altered bio-data – змінені дані біографії

anti-corruption activity – діяльність, спрямована на протидію корупції

anti-corruption measure – анти-корупційна міра

anti-human-smuggling squad – відділення з боротьби з контрабандою

anti-human-trafficking squad – відділення з боротьби з торгівлею людьми

anti-smuggling operation – анти-корупційна операція

application for a residence permit – заявка на отримання дозволу на громадянство

application for asylum – заявка на отримання дозволу на притулок

application for international protection – застосування міжнародного захисту

application of safeguards – застосування гарантії

area commander – начальник району

armed federal vessel – озброєне федеральне судно

Armed Services Police Detachment (ASPD) – відділ поліції зі збройних сил

Army Criminal Investigation Command (CIDS) – керівництво карного розшуку збройних сил

assessment of entry conditions – оцінка умов в'їзду

Asylum and international protection procedures – процедури надання притулку і міжнародного захисту

asylum – притулок

asylum and immigration law – закон щодо надання притулку та імміграції

asylum and residence law – закон щодо надання притулку та проживання

asylum applicant – прохач притулку

asylum application – заява про надання притулку
asylum authorities – уповноважені з питань надання притулку
asylum claim – прохання про надання притулку
asylum expertise – висновок щодо надання притулку
asylum interview – співбесіда щодо надання притулку
asylum procedure – процедура надання притулку
Asylum Procedure Directive – директива про процедуру надання притулку
asylum referral mechanism – механізм звернення за наданням притулку
asylum request – запит на надання притулку
asylum seeker – прохач притулку
asylum seekers and aliens' rights – права пошуковувачів притулку та іноземців
asylum/immigration procedure – процедура надання притулку/імміграції
asylum-seeking children – діти-пошуковувачі притулку
asylum-seeking passenger – пасажир-пошуковувач притулку
authentic travel documents – достовірні документи для перетину кордону
authentic work permit – справжній (достовірний) дозвіл на роботу
authenticity of documents - достовірність документів
authorized liberty uniform – дозволена вільна форма одягу
authorized staff – уповноважений персонал
automated border control gate – автоматизований турнікет прикордонного контролю
automated check – автоматична перевірка
automatic gun – автоматична зброя
auxiliary personnel – обслуговуючий персонал
aviation electrician's mate (AE) – напарник авіаелектрика
aviation electronics technician (AT) – спеціаліст з авіаелектроніки
aviation group – група армійської авіації
aviation machinist's mate (AD) – головний машинний старшина в авіації
aviation structural mechanic (AM) –будівельний механік в авіації
aviation survivalman (ASM) – фахівець з виживання в авіації
bad-conduct discharge – звільнення через дисциплінарне порушення
bag gun – зброя роздільного зарядження
baggage information – інформація про багаж
barcode scanner – сканер штрихового коду
barrack watch – варта казарми

basic international documents – основні міжнародні документи
basic training for officers – базова підготовка офіцерів
battery – дивізіон
behavioural analysis – аналіз поведінки
bilateral agreement – двостороння угода
biodata page – сторінка (паспорта) з біографічними даними
bio-date page – сторінка (паспорта) з біографічними даними
biographical data – біографічні дані
biometric memory chip – біометрична мікросхема пам'яті
biometrical travel documents – біометричні проїзні документи
biometric-based travel document - біометричний проїзний документ
block post/block-post – блокпост
blockprint – ксилографія
blue border – морський кордон
blue ID card – ідентифікаційна картка з загальним рівнем доступу
boat crew member – член екіпажу човна
boatswain's mate (BM) – напарник боцмана
body checks – особистий огляд
bomb – бомба border – кордон
border area – прикордонний район
border check office – офіс прикордонного контролю
border checks on persons – прикордонний контроль осіб
border control official – службовець прикордонного контролю
border control responsibilities – обов'язки прикордонного контролю
border control unit – підрозділ прикордонного контролю
border crossing point – пункт перетину кордону
border demarcation – демаркація (розмежування) кордону
Border Force officers – офіцери прикордонної служби
border guard activities – види прикордонної діяльності
border guard activity – прикордонна діяльність
border guard expert – фахівець з охорони кордону
border guard function – функція охорони кордону
border guarding – охорона кордону
border management authorities – адміністрація управління кордонами
border offences – прикордонні правопорушення

border official – службовець прикордонної служби
border patrolling – патрулювання кордону
border police – прикордонна поліція
border police agent – співробітник прикордонної поліції
border police officer – офіцер прикордонної поліції
border professional – фахівець з охорони кордонів
border sector – прикордонна ділянка
border staff – персонал прикордонної служби
border-control procedure – процедура прикордонного контролю
border-control record – запис про здійснення прикордонного контролю
border-control tasks – завдання зі здійснення прикордонного контролю
border-crossing entry point – прикордонний пункт пропуску
border-crossing rules – правила перетину кордону
border-related matters – прикордонні питання
border-related risk – прикордонний ризик
border-related situation – обстановка на кордоні
boundary line – лінія кордону
breast insignia – нагрудні знаки розрізнення
broken security device – пошкоджений захисний пристрій
buoyage system – система обстановки фарватеру
Bureau of Navigation – бюро навігації
Bureau of Navigation and Steamboat Inspection Service – Бюро навігації та Служба інспекції пароплавів
cap insignia – знаки розрізнення головних уборів
cargo connections – вантажне сполучення carrier – носій, власник (паспорту)
carry out procedures – здійснювати процедури
carry out the investigation – проводити розслідування
case gun – зброя гільзового зарядження
ceasefire agreement – угода про припинення вогню
cell pattern – структура комірки
centre stitching – зшивання по центру
certificates of aircraft crew members – посвідчення члена екіпажу літака
Chain of Command - порядок підпорядкованості
Charter of Fundamental Right of the European Union – Хартія з Прав людини Європейського Союзу

check of cargo – перевірка вантажу
check of lorries – перевірка вантажівок
check of passenger trains – перевірка пасажирських потягів
check of passenger vehicles – перевірка пасажирських транспортних засобів
checked-in luggage – зареєстрований багаж
check-in – реєстрація
check-in process – процес реєстрації
checks in the Schengen Information System (SIS) – перевірка в Шенгенській інформаційній системі
checks of busses – перевірка автобусів
checks of pedestrians – перевірка пасажирів
checks on baggage – перевірка багажу
checks on exit – перевірка на виїзді
checks on foot passengers – перевірка пішоходів
checks on persons – перевірка осіб
checks on rail traffic – перевірка залізничного транспорту
check-sum digits – цифри контрольної суми
child protection system – система захисту дітей
child refugee status – статус дитини-біженця
child trafficking – торгівля дітьми
children’s ombudsman – уповноважений з прав дітей
child-sensitive communication – спілкування, орієнтоване на дитину
chip device – безкорпусний компонент
cigarette smuggling – контрабанда цигарок
civilian law enforcement officer – цивільний працівник правоохоронної служби
civil-military cooperation – цивільно-військова співпраця
Coast Guard Academy – Академія Берегової охорони
Coast Guard allowance – кошти на утримання Берегової охорони
Coast Guard aviation – Авіація Берегової охорони
Coast Guard Boats – флот Берегової охорони
Coast Guard ensign – емблема Берегової охорони
Coast Guard flight crew – льотний екіпаж Берегової охорони
Coast Guard Investigations – розслідування Берегової охорони
Coast Guard Reserve – військовослужбовці запасу Берегової охорони
Coast Guard standard – стандарт Берегової охорони coastal

fisheries vessel – прибережне рибацьке судно
coastal sentry force – берегова варта
coastal waters – прибережні води
code of transport – код транспорту
coercive measures – примусові заходи
collar devices – емблема на комірцеві
collecting evidence at a crime scene – збір доказів на місці злочину
collective movement order – колективний ордер на пересування
combat
information center officer (CIC) – офіцер центру бойової інформації
combat zone – зона бойових дій
command and control – управління військами/командування та управління
Command Enlisted Adviser (CEA) – консультант з питань управління з числа
військовослужбовців строкової служби
command post exercise – командно-штабне навчання
command service – екіпаж
commanding officer – командир
commercial ship crew members – члени екіпажу комерційного судна
commissioner of vendue – уповноважена особа з проведення примусового
продажу
communication equipment – апаратура зв'язку
Communication Technical Support – технічне забезпечення зв'язку
communications officer – офіцер зв'язку
competent authority – компетентний орган
computer printed wet-seal – надрукована «мокра» печатка
conditions of entry – умови в'їзду
conditions of stay – умови перебування
conduct of a search – проведення обшуку
conduct of border check – проведення прикордонного обшуку
Conduct of border checks – здійснення прикордонної перевірки
confirmation of presence of spouse – підтвердження присутності
чоловіка/дружини
continuous training for officers – безперервна підготовка офіцерів
contraband – контрабанда
control booth – пульт управління
control procedure – контрольна процедура/процедура контролю

controlled area – контрольована територія
cooperation with customs authorities – співпраця з представниками митниці
cooperative authorities – взаємодіючі органи
cords and tassels - аксельбанти
counter strip – смуга перед стійкою
counter tab – табличка стійки для здійснення контролю
counterfeit– підробляти
counterfeit and fantasy documents – підроблені і фальшиві документи
counterfeiter– підроблювач
counterinsurgency operations– операції проти повстанців
counter-smuggling system – система протидії контрабанді
counter-trafficking practices – процесуальні норми протидії торгівлі людьми
country of destination – країна призначення
country of origin– країна походження
court-martial– військовий
суд coxswain – рульовий
crew licensing – ліцензування екіпажу
crew list – список екіпажу
crew member certificate – посвідчення члена екіпажу
crime investigation – розслідування злочинів
crime-related information – інформація, яка стосується злочину
crimes against the government – злочини проти влади
criminal intelligence – дані про злочини і розшуки злочинців;
criminal intelligence – поліцейська розвідка
criminal investigation – кримінальне розслідування
criminal investigation procedures – процедури кримінальних розслідувань
crisis management – управління в кризових ситуаціях
crisis management agencies – центр управління в кризових ситуаціях
cross-border crime – транскордонний злочин
Cross-border movement – транс-кордонний рух
cross-border worker – транс-кордонний працівник
cumulative service time distribution – кумулятивний розподіл службового часу
customs check – митна перевірка
customs functions – митні функції
customs laws – митні закони

customs violations – митні порушення

cyborg – кіборг

damage controlman (DC) – контролер ушкоджень

damaged security device – пошкоджений пристрій системи безпеки

data protection – захист даних

data protection principle – принцип захисту даних

data protection violation – порушення захисту даних

database of passports – база даних паспортів

database on foreigners – база даних по іноземцях

date of birth – дата народження

date of expiry – дата закінчення терміну дії

day-to-day mission – щоденне завдання

Анотація

Івашкова Д. Ю. Англomовна термінологія сфери охорони кордону: структурно-семантичний та перекладацький аспекти

В умовах міжнародної співпраці та інтеграції України до європейських структур англomовна термінологія у сфері прикордонної служби набуває особливого значення. Використання іноземних термінів забезпечує точність і однозначність професійної комунікації, проте водночас створює труднощі у перекладі та семантичній адаптації за відсутності усталених еквівалентів. Іноземні терміни охоплюють назви процедур, посад, технічних засобів, правових категорій і операційних процесів (border control, risk analysis, integrated border management тощо) і функціонують як прямі запозичення, аббревіатури або кальковані відповідники. Це обумовлює потребу у уніфікації та стандартизації термінології та визначає актуальність дослідження структурно-семантичних особливостей англomовних термінів, їх перекладу та застосування у міжкультурній професійній комунікації.

Об'єктом наукового дослідження є сучасна англійська прикордонна термінологія.

Предметом наукового дослідження є структурно-семантичні та функціональні характеристики англomовних термінів сфери охорони кордону, а також перекладацькі стратегії й лексичні трансформації їх відтворення українською мовою.

Метою дипломної роботи є комплексний аналіз англomовної термінології сфери охорони кордону з погляду її структурно-семантичних характеристик та особливостей перекладу українською мовою з урахуванням галузевої специфіки, міжнародних стандартів і перекладацьких трансформацій.

Матеріалом дослідження є корпус англomовних та українськомовних термінологічних одиниць сфери охорони державного кордону, дібраних методом суцільної вибірки з нормативно-правових, методичних та аналітичних документів міжнародного й національного рівнів.

Методи дослідження. Дослідження англомовної термінології сфери охорони кордону ґрунтується на комплексному застосуванні взаємопов'язаних загальнонаукових і спеціальних лінгвістичних методів, що дало змогу всебічно проаналізувати структурно-семантичні та перекладацькі особливості терміносистеми.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному аналізі англомовної термінології сфери охорони кордону з урахуванням її структурно-семантичних і функціональних особливостей у поєднанні з перекладацьким аспектом. У роботі вперше систематизовано продуктивні словотвірні моделі прикордонних термінів та визначено рівень їхньої продуктивності в сучасному професійному дискурсі. Здійснено семантичну класифікацію англомовних прикордонних термінів відповідно до їхніх концептуальних значень і сформовано структурно-семантичне поле прикордонної терміносистеми. Окрему увагу приділено аналізу основних способів і лексичних трансформацій у перекладі англомовної прикордонної термінології українською мовою.

Теоретичне значення дослідження полягає в поглибленні положень теорії англо-українського перекладу в аспекті аналізу галузевої термінології сфери охорони кордону. Отримані результати розширюють уявлення про структурно-семантичну організацію спеціалізованих терміносистем та сприяють подальшому розвитку теоретичних засад перекладу офіційно-правових і безпекових текстів.

Практичне значення дослідження полягає в можливості використання його результатів у навчальному процесі під час викладання дисциплін з перекладознавства, термінознавства та професійно орієнтованого перекладу, а також у підготовці навчально-методичних матеріалів для студентів філологічних і перекладацьких спеціальностей. Отримані висновки можуть бути застосовані в практиці англо-українського перекладу документів і матеріалів у сфері охорони державного кордону, міжнародного співробітництва та безпекового сектору. Матеріали дослідження сприятимуть

уніфікації та стандартизації прикордонної термінології, підвищенню точності фахової комунікації та якості перекладу спеціалізованих текстів.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, переліку використаних джерел, додатків.

У роботі здійснено комплексний аналіз англomовної термінології сфери охорони кордону як динамічного пласту сучасної спеціалізованої лексики в контексті професійного дискурсу. Розглянуто провідні теоретичні підходи до її інтерпретації – структурно-семантичний, функціональний і перекладознавчий. Визначено роль термінології у формуванні фахової комунікації, охарактеризовано її багаторівневу семантичну структуру та особливості функціонування в різних типах професійних текстів, пов'язаних із охороною кордону.

Особливу увагу приділено проблемі перекладу англomовних термінів у сфері охорони кордону, зокрема відсутності усталених українських відповідників, семантичній багатозначності та контекстуальній зумовленості значення. Обґрунтовано, що адекватний переклад спеціалізованої термінології потребує застосування комплексу перекладацьких стратегій, серед яких калькування, транскодування, описовий переклад, конкретизація та лексико-семантичні трансформації.

Зроблено висновок, що переклад термінології сфери охорони кордону не зводиться до формального відтворення мовних одиниць, а є багаторівневим процесом, який передбачає взаємодію семантичних, функціонально-прагматичних і дискурсивних чинників. Доведено, що адекватне відтворення сучасної англomовної термінології можливе за умови урахування контексту вживання, ступеня усталеності терміна та орієнтації на цільову фахову аудиторію.

Summary

Ivashkova D. Yu. English-language terminology of the border protection sphere: structural-semantic and translation aspects

In the context of international cooperation and Ukraine's integration into European structures, English-language terminology in the field of border protection is gaining particular importance. The use of foreign terms ensures accuracy and unambiguity in professional communication; however, at the same time, it creates difficulties in translation and semantic adaptation due to the lack of well-established equivalents. Foreign terms cover the names of procedures, positions, technical means, legal categories, and operational processes (such as border control, risk analysis, integrated border management, etc.) and function as direct borrowings, abbreviations, or calqued equivalents. This determines the need for unification and standardization of terminology and substantiates the relevance of studying the structural-semantic features of English-language terms, their translation, and their application in intercultural professional communication.

The object of the scientific study is modern English border terminology.

The subject of the scientific study is the structural-semantic and functional characteristics of English-language terms in the field of border security, as well as translation strategies and lexical transformations for rendering them in Ukrainian.

The aim of the thesis is a comprehensive analysis of English-language terminology in the field of border security in terms of its structural-semantic characteristics and features of translation into Ukrainian, taking into account sector-specific conventions, international standards, and translational transformations.

Research material. The research material consists of a corpus of English- and Ukrainian-language terminological units in the field of state border security, selected using the exhaustive sampling method from normative, methodological, and analytical documents at both international and national levels.

Research methods. The study of English-language terminology in the field of border security is based on a comprehensive application of interrelated general

scientific and specialized linguistic methods, which allowed for a thorough analysis of the structural-semantic and translational features of the terminological system.

Scientific novelty of the research. The scientific novelty of the study lies in the comprehensive analysis of English-language terminology in the field of border security, taking into account its structural-semantic and functional features in combination with the translational aspect. For the first time, productive word-formation patterns of border terms have been systematized, and their level of productivity in contemporary professional discourse has been determined. A semantic classification of English border terms has been carried out according to their conceptual meanings, and a structural-semantic field of the border terminological system has been formed. Special attention has been paid to the analysis of the main methods and lexical transformations used in translating English border terminology into Ukrainian.

Theoretical significance of the research. The theoretical significance of the study lies in deepening the principles of English–Ukrainian translation theory in the context of analyzing sector-specific terminology in the field of border security. The obtained results expand understanding of the structural-semantic organization of specialized terminological systems and contribute to the further development of theoretical foundations for translating legal, regulatory, and security-related texts.

Practical significance of the research. The practical significance of the study lies in the possibility of using its results in the educational process when teaching courses in translation studies, terminology, and professionally oriented translation, as well as in the preparation of instructional and methodological materials for students of philological and translation programs. The conclusions obtained can be applied in the practice of English–Ukrainian translation of documents and materials in the field of state border security, international cooperation, and the security sector. The research materials will contribute to the unification and standardization of border terminology, improve the accuracy of

professional communication, and enhance the quality of translation of specialized texts.

Structure of the work. The thesis consists of an introduction, two chapters, conclusions for each chapter, general conclusions, a list of references, and appendices.

The study provides a comprehensive analysis of English-language terminology in the field of border security as a dynamic layer of contemporary specialized vocabulary within the context of professional discourse. Leading theoretical approaches to its interpretation structural-semantic, functional, and translation-oriented are considered. The role of terminology in shaping professional communication is determined, its multi-level semantic structure is characterized, and the features of its functioning in various types of professional texts related to border security are analyzed.

Special attention is paid to the problem of translating English-language terms in the field of border security, particularly the lack of established Ukrainian equivalents, semantic polysemy, and context-dependent meanings. It is argued that an adequate translation of specialized terminology requires the application of a set of translation strategies, including calquing, transcoding, descriptive translation, specification, and lexico-semantic transformations.

It is concluded that the translation of terminology in the field of border security is not limited to the formal reproduction of linguistic units, but is a multi-level process that involves the interaction of semantic, functional-pragmatic, and discursive factors. It has been demonstrated that an adequate rendering of contemporary English-language terminology is possible only if the context of use, the degree of term conventionalization, and the orientation toward the target professional audience are taken into account.